

Univerza v Ljubljani
Fakulteta za družbene vede

Barbara Vodopivec
Mentorica: doc. dr. Šterk Karmen

KULTURA POPOTNIŠTVA

Diplomsko delo

Ljubljana, 2004

Za pomoč pri diplomski nalogi se želim zahvaliti
doc. dr. Karmen Šterk ter doc. dr. Ireni Weber. Za
koristne nasvete in dolge pogovore se zahvaljujem

tudi svoji sestri Nini.

Vsi popotniki smo takšni. Sla po vandranju in vagabundstvo sta velik del ljubezni, erotike. Pol vandrovske romanitke ni nič drugega kakor pričakovanje pustolovščine. Druga polovica je nezavedna sla po spreminjanju in razkroju erotičnosti. Mi popotniki smo vajeni gojiti ljubezenske želje prav zavoljo njihove neuresničljivosti, vajeni smo igranje razdeliti tisto ljubezen, ki pravzaprav pripada ženski, vasi in gori, jezeru in globeli, otrokom ob poti, beraču na mostu, govedu na paši, ptici, metulju. Mi ločimo ljubezen od predmeta, zadošča nam ljubezen sama, prav tako kakor v potovanju ne iščemo cilja, temveč le užitek popotovanja samega, uživanje, da si na poti.

Herman Hesse, Popotovanje

KAZALO VSEBINE

1. ZA ZAČETEK	6
2. UVOD	8
2.1. POJMI.....	8
2.2. PREDMET PREUČEVANJA	9
2.3. METODE.....	10
2.4. STRUKTURA PREDMETA PREUČEVANJA	11
2.5. HIPOTEZE.....	13
3. PREUČEVANJE TURIZMA - ZNANOST ALI ZABAVA.....	13
3.1. JE ANTROPOLOG POPOTNIK?	16
3.2. OD POTOVANJ 'GRAND TOUR' DO POPOTNIŠTVA	17
4. IDEAL IN PRAKSA POPOTNIŠTVA	ERROR! BOOKMARK NOT DEFINED.
4.1. KDO JE POPOTNIK.....	21
4.2. POPOTNIK ALI TURIST	23
4.3. JE MOTIV POTOVANJA PRI TURISTU DRUGAČEN KOT PRI POPOTNIKU?	26
5. ALI LAHKO GOVORIMO O KULTURI POPOTNIŠTVA?	29
5.1. KDO JE AKTER POPOTNIŠKE KULTURE?	31
6. ELEMENTI POPOTNIŠKE KULTURE	33
6.1. POT	33
6.1.1. LINEARNOST TER HITROST PREMikanJA	33
6.1.2. FLEKSIBILEN POTOVALNI NAČRT (ITINERARIJ) TER POTOVANJE	34
PO NEUHOJENIH POTEH.....	34
6.2. UNIKATNA AVANTURA	35
6.3. POTOVANJE Z NIZKIM PRORAČUNOM	37
6.4. SPOZNAVANJE LJUDI IN INTERAKCIJA Z LOKALNIM PREBIVALSTVOM.....	39
6.4.1. POVEJ MI, KJE SI BIL, IN POVEM TI, KDO SI (pomembnost izmenjave informacij)	40
6.4.2. PODOBNOST ZDRUŽUJE.....	42

7. STRAN OD TURISTOV K DOMAČINOM	43
7.1. ISKANJE AVTENTIČNEGA PROSTORA.....	45
8. ISKANJE DOMAČINA OZIROMA STIK Z DRUGIM	47
8.1. KAKŠEN JE DRUGI?	49
8.2. PREDSTAVE POPOTNIKOV PRED POTOVANJEM	51
8.3. VPLIV KNJIŽNIH VODNIKOV NA OBLIKOVANJE POPOTNIŠKIH	53
PREDSTAV	53
9. ZA ZAKLJUČEK	56
10. LITERATURA	59

1. ZA ZAČETEK

Že od malega rada potujem. Kot otrok sem veliko prepotovala s svojimi starši, skupaj z njimi sem se s šotorom in brez pomoči agencije vsako leto potepala po Evropi. V svojih najstniških letih sem veliko sanjara o daljšem potovanju, na katero se bom odpravila skupaj s prijatelji ter brez staršev. V sanjah cilj potovanja ni bil pomemben, predvsem sem si predstavljala, kako se sprehajam po neznani deželi, kjer nikogar in ničesar ne poznam ali pa kako v pogovoru z zagorelim, 'eksotičnim' tujcem klepetam in se učim novega jezika ter drugačnih navad.

Leta 2002 sem se res prvič odpravila na daljše potovanje s prijateljicami. Za mesec in pol me je pot vodila čez lužo v srce inkovskega imperija, Peru. Čeprav sem že pred tem skupaj s prijatelji pohajkovala po Evropi, je bilo to potovanje zame drugačno. Predstave o 'divjem' in 'neturističnem' Peruju se sicer niso popolnoma uresničile, saj smo hitro ugotovile, da se življenje tam v primerjavi z evropskim le ne razlikuje toliko, kot smo pričakovale. A vendar to potovanje v moji osebni zgodovini zavzema drugačno mesto. Že priprave na potovanje so bile daljše in so zahtevale več truda. Predstave ne le o deželi sami, temveč tudi o težavnosti potovanja so burile domišljijo veliko bolj kot predstave o potovanju po Evropi. Čeprav življenje tam na splošno le ni tako različno od našega, pa so posamezne razlike v podrobnostih predstavljale zame radikalno drugačnost in različnost. Predvsem je bilo to tudi potovanje, kjer sem prvič začela opazovati mlade popotnike ter ugotavljati, kje je med temi turisti in popotniki moje mesto. Takrat sicer še nisem razmišljala, da bi to lahko postala tema moje diplomske naloge, saj sem bila prepričana, da mora biti predmet mojega raziskovanja 'resna' tema, ne pa nekaj, kar je del mojega preživljanja prostega časa.

Nato sem leta 2003 pomagala pri projektu 'East looks West' (Vzhod gleda Zahod), ki ga je med drugimi vodila profesorica Wendy Bracewell z angleške univerze 'School for Slavonic and East European Studies' (Šola za slovanske in vzhodnoevropske študije). Moje delo pri raziskavi je bilo namenjeno pregledovanju potopisov slovenskih popotnikov, ki so od leta 1550 do leta 2000 potovali po Evropi. Takrat se je moja pozornost začela usmerjati k načinu potovanja teh popotnikov ter njihovemu razmišljanju na potovanju. Posebej me je pritegnila avtorjeva percepcija oziroma sprejemanje in doživljanje dežel, v katere so potovali, ter kako je to vplivalo na predstave popotnikov o svoji domovini. Prav zanimivo je bilo

ugotavljati, kako se je po Barceloni v tridesetih letih 20. stoletja potepal France Bevk¹, ter primerjati njegova doživljanja s svojimi, saj sem poleti 2003 tudi sama obiskala Barcelono.

Zanimanje za preučevanje popotnikov in potovanj je torej naraščalo, a še vedno si nisem upala predstavljati, kako bi se lahko pri tako obsežni temi omejila na šestdeset strani dolgo nalogo. Še vedno se mi je tudi nekako zdelo, da je takšna tema lahko del mojih zanimanj in interesov, ne pa predmet moje diplomske naloge. A po mnogih pogovorih s sestro, ki opravlja podiplomski študij na Fakulteti za humanistični študij Institutum Studiorum Humanitatis (ISH), sem sčasoma ugotovila, da so tudi takšne teme lahko predmet preučevanja. Mislila sem si, da če imajo na podiplomskem študiju posebno smer Antropologija vsakdanjega življenja, se potem mogoče ne bo nihče čudil, če za predmet diplomske naloge izberem popotnike oz. 'backpackerje'. Potem ko mi je prišla v roke knjiga doc. dr. Irene Weber Kultura potepanja, v kateri se avtorica ukvarja prav s temo popotnikov in potovanj, je bila odločitev sprejeta. Temo sem predlagala mentorici doc. dr. Karmen Šterk. Njeno zanimanje ter podpora pri izbiri teme sta me dokončno prepričala, da sem temo formalno prijavila. Tako je po obdobju raziskovanja, premišljevanja, pisanja ter kar nekaj izgubljenih živcev nastala diplomska naloga.

Mogoče je kdo presenečen nad naslovom moje naloge Kultura popotništva, saj se ne razlikuje veliko od naslova knjige doc. dr. Irene Weber Kultura potepanja. Podobnosti se vsekakor zavedam, v svoj zagovor lahko rečem le, da je bil to po dolгих premišljevanjih najboljši možni naslov, saj prav ta naslov najboljše izpostavi in opiše temo moje naloge. Po drugi strani podobnost naslovov opravičujem tudi s tem, da sta mi bili tako knjiga doc. dr. Irene Weber kot ona sama v veliko pomoč. Vendar pa moram vseeno poudariti, da se temi njene knjige in moje diplome kljub podobnima naslovoma razlikujeta. Medtem ko se Kultura potepanja podrobneje ukvarja s potovanjem in turizmom ter popotniki, ki jih označuje angleški izraz 'travelers', se jaz v nalogi osredotočam predvsem na popotnike, označene z izrazom 'backpackers', in preučujem popotniško percepcijo svojega načina potovanja.

¹ Knjiga »Izlet na Špansko: potopisne črtice«. Gorizia: Unione editoriale Goriziana, 1936.

2. UVOD

2.1. POJMI

Preden začnem pisati o popotnikih moram najprej razrešiti besedno dilemo. V nalogi se ukvarjam s t. i. 'backpackerji', torej z mladimi v starosti od 20 do 30 let, ki so se za nekaj časa z nahrbtnikom odpravili po svetu. Predvsem je njihovo potovanje 'skok iz vsakdana', odmor od dela ali študijskih obveznosti. Ne glede na to, kako takšna potovanja vplivajo na osebni razvoj 'backpackerja', vidim takšen način potovanja kot različna vmesna obdobja posameznika v vsakdanjem življenju. Besedo 'backpacker' v nalogi prevajam kot popotnik, čeprav ta prevod ni najbolj legitimen. Popotnik je pravzaprav 'traveler', vendar pa ta izraz ne pomeni istega kot 'backpacker'.

Popotnik kot 'traveler' mi predvsem predstavlja ljudi, ki potovanju namenijo večji del svojega življenja. Potovanje ni odmor od življenja doma, temveč jim na nek način potovanje samo predstavlja dom. Pomembno se mi zdi razlikovati med nekom, ki se po diplomi odpravi za nekaj mesecev na daljše potovanje pred redno zaposlitvijo ter nekom, ki potuje že deset ali petnajst let ter niti ne razmišlja, da bi se nekoč ustalil doma, nekom, ki mu potovanje predstavlja 'kariero' (prim. Riley, 1988: 320). Vendar ju ne postavljam v njuno nasprotje. Meja med njima ni jasna, hkrati pa ju veže veliko skupnega, npr. neodvisno potovanje, vzpostavljanje identitete v nasprotju s turistom, spoznavanje ljudi itn. Pomembno je tudi razumeti, da popotnik kot 'traveler' ni tisti pravi, resnični potponik, ideal, ki ga 'backpacker' želi doseči, temveč je tako kot 'backpacker' le ena izmed družbenih kategorij.²

Sørensen 'backpackerje' umesti med neodvisne popotnike (independent travelerji), ki si sami organizirajo potovanje ter na svojem potovanju obiščejo več kot en cilj. Vendar v kategorijo neodvisnih popotnikov ne umešča le 'backpackerjev', temveč tudi druge skupine popotnikov (kot na primer 'itineranti') (prim. Sørensen, 1999: 34). Tako so 'backpackerji' tudi popotniki (travelerji), a vendar vsi 'travelerji' niso 'backpackerji'. Podobno klasifikacijo opazimo tudi pri drugih avtorjih (MacCannell, Teas, West), ki popotnika kot 'travelerja'

²Po Sørenseni popotnik nima definicije, temveč je predvsem družbena kategorija-individualna samopercepcija in obenem družbeno konstruirana identiteta (prim. Sørensen, 1999:59).

³Vprašanje je, koliko je med vsemi temi skupinami razlik, koliko pa so to le različne oznake enega in istega fenomena.

definirajo v nasprotju s turistom, med njimi pa so nato različne oblike kot 'backpackers', 'explorers', 'drifters', 'wanderers', 'non-package Western tourists' ipd³ (West: 2).

V nalogi torej pišem o popotnikih, čeprav s tem mislim na izraz 'backpackers'. V knjigi Alexa Garlanda 'Obala' sem zasledila izraz nahrbtnikarji, kar je sicer dobesedni prevod, vendar se mi je zdela uporaba besede popotnik bolj smiselna. Bralec naj torej upošteva, da je popotnik v moji nalogi 'backpacker'. Ko bom imela v mislih popotnika 'travelerja', bom to posebej poudarila.

Poleg tega panaj pojasnim, da sem se v intervjujih iz praktičnih razlogov v zvezi s prevajanjem odločila za uporabo besede 'backpacker'.

2.2. PREDMET PREUČEVANJA

V nalogi se osredotočam na popotnikovo percepcijo o svojem načinu potovanja ter o razlikovanju med samim seboj in turistom. Večina popotnikov zavrača oznako turist, saj svoj način potovanja v nasprotju z organiziranim, množičnim turizmom vidijo kot individualen in neorganiziran. Kot pravi Sørensen, se samopercepcija uporablja za razlikovanje med seboj in organiziranim turizmom ter hkrati poudarja, da popotniki potujejo neodvisno ter brez podpore turistične strukture. Tu se strinjam s Sørensenom, da razlikovanje med turisti in popotniki oziroma med institucionalno organiziranim ter samoorganiziranim turizmom ne temelji le na objektivnem kriteriju, temveč je pri tem zelo pomembna percepcija popotnikov oziroma lastni pogled na razlikovanje. Ker tudi popotniki kupujejo letalske karte preko agencije, si uredijo potovalno zavarovanje ter se na svojih potovanjih udeležujejo kratkih, a organiziranih tur (na primer treking, safari), po mnenju Sørensen postane očitno, da razlikovanje med popotniki in turisti, ki bi temeljilo le na objektivnih kriterijih, ne bi zajelo oziroma obravnavalo popotnikov kot posebne družbene kategorije (prim. Sørensen, 1999: 27).

V nalogi predpostavljam, da popotniki kot ključno razliko med svojim načinom potovanja in turizmom vidijo 'stik z lokalnim prebivalstvom' oz. 'stik z Drugim'⁴, zato me tudi zanima, kakšen je ta stik, kako se vzpostavlja, kako je strukturirana popotnikova podoba o Drugem ter kaj to podobo sooblikuje.

⁴ Koncept Drugega se v nalogi opira na Saida, ki pravi, da »konstrukcija identitete vključuje vzpostavljanje nasprotij in 'drugih', katerih dejanskost je vselej podrejena trajni interpretaciji in reinterpretaciji njihove različnosti od 'nas'. Vsaka doba in družba ponovno ustvarjata svoje 'Druge'.« (Said, 1996: 408).

2.3. METODE

Za raziskovanje percepcije sem kot eno izmed metod uporabila polstrukturirane neformalne intervjuje. Opravila sem deset intervjujev, ki so trajali od tri četrt do ene ure. Intervjuji so bili izvedeni doma, bodisi pri meni bodisi pri intervjuvancu. Slednje je bilo še posebej zgovorno, saj sem lahko opazovala tudi, kako so v svoj prostor vključili predmete z različnih koncev sveta. Predvsem je bila zanimiva soba fanta, ki je šest mesecev potoval po Srednji Ameriki. Viseča mreža iz Nikaragve poleg postelje ter veliko različnih svečnikov, mask ter kipcev, ki naj bi pripadali različnim plemenom, vse to je na prvi pogled dajalo vtis muzeja. Vsekakor je bilo zanimivo opaziti, kako je potovanje posredno postalo del njegovega bivalnega okolja.

Pri izbiri informatorjev sem se omejila na starost med 20 in 30 let. Popotnike povezujem predvsem z mladimi, ki so se na potovanje odpravili zaradi različnih razlogov. Nekateri so odšli na potovanje pred vstopom na univerzo ali v službo, pred poroko in otroki, torej pred večjo življenjsko odločitvijo in odgovornostjo. Vendar pa popotniki ne potujejo vedno v obdobju večjih življenjskih prelomov, nekateri samo želijo 'pobegniti monotonosti vsakdanjega življenja'. V vzorec intervjuvanih sem izbrala tiste popotnike, ki so vsaj en mesec z nahrbtnikom potovali neorganizirano, torej brez agencije, v svoji lastni režiji po različnih koncih sveta. Dolžina enega meseca je popolnoma individualna izbira in glede tega se tudi vzorci različnih raziskav med seboj razlikujejo. Nekateri v svoj predmet preučevanja sprejemajo predvsem popotnike, ki so potovali tri mesece ali več. Menim, da za uvrstitev med popotnike ni nujno potovati tri mesece, eden je dovolj. To seveda lahko vodi v vprašanje, ali je potem za uvrstitev med popotnike dovolj tudi že en teden. Mislim, da lahko potuješ kot popotnik tudi samo en teden, vendar pa tega vsekakor ne počnejo pogosto, saj popotniki prav zato, da bi dlje ostali na svojem potovanju, poskušajo porabiti na dan čim manj denarja in so tako povezani (oziroma se sami povezujejo) z etiko nizkega proračuna. Destinacije potovanja pri svoji izbiri nisem upoštevala, saj namen naloge ni ugotavljati, kakšna je percepcija konkretne dežele, vendar pa sem intervjuvala le tiste popotnike, ki niso potovali le po Evropi, temveč so vsaj enkrat potovali v državah zunaj Evrope. Razlog za takšno odločitev se skriva v tem, da je po mnenju nekaterih avtorjev (Binder, Anderskov) popotništvo povezano predvsem s potovanjem v dežele v razvoju, v 'eksotične države tretjega sveta' (prim. Binder, 2001: 1). Kot pravi informator: *»Ja, jaz potujem u take države, k si jih lohk prvoščm, in to so pač take države, k majo nižji standard k mi«*(Informator št. 6).

Pridobivanje informatorjev ni bilo preveč težavno, saj zaradi popularnosti popotništva ni bilo težko najti mladih, ki so potovali oz. potujejo na tak način. Prvi intervju sem opravila s prijateljico, saj je bilo tako lažje prebroditi začetno zadrego in pridobiti praktične izkušnje pri izvajanju intervjujev. Čeprav to ni bilo prvo raziskovalno delo, ki je temeljilo na neformalnih polstrukturiranih intervjujih, pa je se je kljub temu pojavil strah pred intervjuvanjem. Ni bilo težko le zastavljati vprašanja, ne da bi napeljevala na odgovore, temveč tudi, kako med intervjujem vprašati vse, kar želiš, po drugi strani pa slediti toku informatorjevega mišljenja. Intervju je dialog, je 'med pogled' in torej pomeni interakcijo med dvema stranema (prim. Vodopivec, 2003: 12). Vendar pa v intervjuju eden izmed sogovornikov pride pripravljen na pogovor oziroma usmerjen v to, kar želi izvedeti. Ne gre za vsakodnevni pogovor, v katerem se tema pogovora razvija sproti. Pri intervjuju je ta tema že vnaprej postavljena, tisti, ki intervjuja, jo želi speljati v določeno smer. Zaradi tega sem torej na začetku malce omahovala med tem, da ne bi tema pogovora prerasla okvirov, ki niso bili predmet mojega zanimanja, in tem, da je sogovornik lahko razvijal tudi svoje misli in ideje.

Preostale informatorje sem pridobivala preko ustnih informacij. Družina, prijatelji in kolegi so mi, ko sem jim razložila, koga želim zajeti v svoj vzorec, svetovali različne ljudi, ki so jih poznali ali so o njih slišali, da so popotniki. Po premisleku in kratkem pomenku sem se odločila, ali jih vzamem v svoj vzorec ali ne. Skušala sem paziti, da informatorji večinoma niso bili moji znanci, saj se velikokrat družimo s podobno mislečimi ljudmi, v raziskavo pa sem želela pridobiti čim bolj reprezentativen vzorec. Da so bili vsi moji informatorji študentje (trenutni ali bivši), ni bil izbirni pogoj, vendar se je ob intervjuju izkazalo, da vsi ali še študirajo ali pa so svoj študij že dokončali.

Informatorji v nalogi ostajajo anonimni in jih nagovarjam kot informatorje. Njihovih citatov ne prevajam, saj velikokrat prav informatorjeva izbira besed največ pove. Menim, da bi s prevajanjem lahko prišlo do preveč svobodne interpretacije povedanega.

Poleg intervjujev sta metodi moje naloge še analiza obstoječe literature ter lastna refleksija o svojih potovanjih.

2.4. STRUKTURA PREDMETA PREUČEVANJA

Med desetimi informatorji je pet moških ter pet žensk. Njihova starost je od 24 do 30 let. Dve dekleti sta stari 24 let, preostale tri imajo 23, 25 in 29 let. Trije fantje so stari 25 let, eden 26 in eden 29. Vsi končujejo izobraževanje na visokošolski stopnji ali pa so takšno

izobrazbo že dobili.⁵ Sedem jih je še študentov (večinoma absolventov), dva sta že zaposlena, ena pa je vpisana na podiplomski študij. Študijske smeri so različne - od družboslovnih do naravoslovnih ved, npr. sociologije kulture, filozofije, študija jezikov do farmacije in ekonomije. Vsak je potoval na svoj konec sveta, le dve intervjuvanki sta skupaj potovali v Peru za mesec in pol⁶, kar zanimivo kaže na različno percepcijo istega potovanja. Večina je svoje prvo popotniško potovanje opravila najprej v Evropi, npr. v Španiji, Italiji ali v državah bivše Jugoslavije, trajalo pa je povprečno en mesec (trije so potovali z Interrailom). Šest intervjuvancev je po zunajevropskih državah potovalo le enkrat. Kot sem že omenila, sta dve potovali v Peru, medtem ko je tretja dva meseca s fantom potovala po Novi Zelandiji. Četrta intervjuvanka je po zunajevropskih državah potovala dvakrat, enkrat mesec in pol v Urugvaju, Paragvaju in Argentini s prijateljico Argentinko, ter tri mesece s fantom po Indiji in Šrilanki. Peta je dva meseca potovala po Gani in Burkini Faso ter tri mesece po Mehiki in Gvatemali. Izmed fantov je eden potoval pol leta s svojim dekletom po Srednji Ameriki, drugi je dva meseca sam potoval po Turčiji in Siriji ter Grčiji, tretji je osem mesecev potoval okoli sveta. Pot ga je vodila od Kitajske, Tajske, Vietnama, Malezije preko Avstralije in Nove Zelandije v ZDA. Pet mesecev je potoval s prijateljem, ostale tri sam. Četreg je pot vodila prvič po Mehiki, naslednjič po Nikaragvi in Kostariki, nazadnje pa je potoval na Tajskem. Na vsako potovanje se je odpravil skupaj s svojim dekletom za en mesec. Peti fant je potoval po Južni Ameriki (Peru, Bolivija, Čile, Argentina), potovanje je trajalo mesec in pol, prve tri tedne v skupini mladih, zadnje tri tedne sam z dvema prijateljicama. V nalogi sem ga vključila zato, ker me je zanimala njegova percepcija o razliki potovanja v skupini ali v troje. Poleg tega je potoval z nahrbtnikom, polovico poti neorganizirano, brez načrta in z malo denarja, kar mi je zadostovalo, da sem ga vključila v skupino popotnikov.

Od teh zunajevropskih potovanj pri večini intervjuvancev ni minilo več kot dve leti, le pri tistem, ki je potoval v Turčijo in Sirijo, je od tedaj minilo pet let.

⁵ Kot pravi Anderskova, pogovori o izobrazbi med popotniki niso pogosti. Predvsem naj izobrazba znotraj popotniške kulture ne bi predstavljala takšne simbolne vrednosti, kot jo ima v zahodni kulturi (prim. Anderskov, 2002: 16).

⁶ To potovanje smo naredile skupaj leta 2002.

2.5. HIPOTEZE

1. V nalogi ne preučujem t.i. objektivnih razlik oziroma definiranih razlik med turisti in popotniki, temveč me zanima popotnikova percepcija te razlike. Predpostavljam, da popotniki menijo, da se s svojim načinom potovanja bolj približajo deželi in ljudem, ki jih obiskujejo, kot drugi turisti (množični turizem). Ker potujejo sami ali v parih, v nasprotju z gručo turistov lažje vzpostavijo stike z domačini, si tako pridobijo podrobnejše poznavanje dežele, se ji približajo in izkusijo drugačnost.
2. V vsakodnevnem življenju nas različni vodniki, brošure, dokumentarne oddaje obsipajo s podobami življenja v drugih državah in na drugih kontinentih. Te podobe, s katerimi se človek srečuje v vsakodnevnem življenju⁷, vplivajo na oblikovanje podobe, ki jo ima popotnik o 'Drugem'. V nalogi torej izhajam iz predpostavke, da je predstava o 'Drugem' oblikovana že pred potovanjem. Ta podoba ima nadih eksotičnosti, spremlja jo ideja o 'nemodernem', 'tradicionalnem domačinu'. Čeprav se na potovanju ta podoba sicer pogosto nekoliko spremeni, pa je vprašanje, ali je lahko popolnoma spremenjena, saj knjižni vodniki, ki jih popotniki uporabljajo, vplivajo na doživljanje ljudi in dežele, po kateri potujejo.

⁷ Zanimiva je že vsakodnevna raba fraz kot 'vas bogu za hrbtom' ali pa 'kraj na koncu sveta'.

3. PREUČEVANJE TURIZMA - ZNANOST ALI ZABAVA

Pomembnejše antropološke študije turizma se pojavijo v začetku šestdesetih let (1963) z Nuñezovim člankom o vikendarskem turizmu v Mehiki. Sprva je bilo preučevanje turizma obravnavano kot bolj neresno raziskovanje. Geografi naj bi bili prvi, ki so začeli resno proučevati to temo, sociologi in politologi pa le malo pred antropologi (Nash, 2001:2).

Čeprav je preučevanje turizma sprva naletelo na neodobravanje, pa je takšno raziskovanje po Valene Smith legitimno, saj ima svojo zgodovino, notranjo strukturo, podvrženo je zunanjim vplivom ter ga lahko analiziramo tako v okviru ekonomskega kot kulturnega področja (Smith, Eadington 1992: xiii).

Preučevanja so se sprva lotili predvsem znanstveniki iz Severne Amerike in severozahodne Evrope. Antropologi so pred letom 1970 pokazali komaj kaj zanimanja za preučevanje turizma, nato pa se je v sedemdesetih in osemdesetih letih pojavila vrsta člankov na to temo. Izhajati je začel *Annals of Tourism Research*, turizem je postal tema doktoratov, pojavljati so se začele tudi aplikativne raziskave za vlade. Začele so nastajati tudi antropološke študije turizma zunaj področja Severne Amerike in severozahodne Evrope (*Indian Tourism Recreation Research*, *Croatian Acta Turistica* ...). Leta 1988 so v Španiji pod okriljem Svetovne organizacije za turizem (WTO) ustanovili Mednarodno akademijo za preučevanje turizma (*The International Academy for the Study of Tourism*) (Nash, 2001: 4).

Začetna antropološka in sociološka dela o turizmu so se predvsem ukvarjala z definicijo predmeta preučevanja. Kot pravi Kuhn, še danes večina avtorjev pri svojem preučevanju poskuša podati osnovno opredelitev in tipologijo turizma (Abram in Waldren, 1997: 2). A vendar je enotna definicija (to bi pomenilo konstrukt zase, kar definicije pravzaprav so) zaradi heterogenosti turizma in turista skoraj nemogoča. Nastajajo tipologije, ki so narejene na osnovi življenjskega stila turistov, druge na osnovi turističnega zanimanja, tretje le na osnovi geografije (na primer 'fotografski safari') - in tako se govori o etničnem, kulturnem, zgodovinskem, alternativnem, seksualnem turizmu itn. (Van den Berghe, 1994: 7).

Kljub temu se v literaturi turizem opredeljuje predvsem kot dejavnost prostega časa⁸ (Van den Berghe, Nash, Smith). Iz tega izhaja definicija turista kot brezdolne osebe, ki zaradi spremembe prostovoljno obišče kraj, ki leži stran od doma (Smith, 1989: 1).

Hiter razvoj turizma po drugi svetovni vojni je turizem preobrazil v eno velikih svetovnih industrij, hkrati pa so se pojavili različni ekološki, kulturni in številni drugi

⁸ Pri tem Nash prosti čas definira kot svobodo od družbenih oblic, ki so pomembne za vzdrževanje in reprodukcijo družbe (npr. dela) (prim. Nash, 2001: 61)

problemi. Prav zaradi teh posledic 'množičnega turizma' so znanstveniki začeli kritizirati smer turističnega razvoja ter mu kot nasprotje postavili 'alternativni turizem'. V času šestdesetih let je Herbert Hiller izoblikoval teorije alternativnega turizma, v katerih je kot nasprotje konvencionalnemu množičnemu turizmu postavil »individualnega popotnika, ki zavrača tehnološko okolje in njegove produkte, hkrati je pa poln razumevanja za lokalne prebivalce in njihovo kulturo« (Weber, 1997: 29). Ta oblika turizma naj bi bila torej skladna z naravnimi in družbenimi vrednotami ter vrednotami skupnosti. Tako naj bi bila omogočena pozitivna interakcija med turisti in domačini. Vendar je bil 'alternativni turizem' definiran predvsem kot kritika 'množičnega turizma', brez jasne predstave o tem, kaj naj bi 'alternativni turizem' sploh bil in kaj naj bi ponujal⁹ (Smith, Eadington, 1992: 3). MacCannell povezuje nasprotje množičnemu turizmu, kot pravi antiturizmu, s homogenizacijo potovanja¹⁰, zaradi katere se pojavi nostalgija za avtentičnim. Antiturizem pa v nasprtoju s turistično izkušnjo obljublja resnično, pristno doživetje. Tako je kot nasprotje turistu postavljen popotnik (traveler) (MacCannell, 2001:382).

Popotnike (travelerje) literatura (Smith, Macleod, Sørensen) ter tudi popotniki sami sebe umeščajo »kot alternativo konvencionalnemu masovnemu turizmu.« (Weber, 1997: 27). Vendar masovni turizem¹¹ pridobiva vedno bolj negativno konotacijo, zato danes pravzaprav nihče noče biti označen kot turist (prim. Weber, 1997: 29).

Tako kot popotnik noče biti turist, tako torej tudi številni turisti nočejo biti turisti. »Turisti so bili in so 'oni drugi', tisti, ki so, milo rečeno, pomilovanja vredni, ki se jim privoščljivo ali prizanesljivo nasmihamo in posmehujemo, mednje pa ne spadamo, četudi se kdaj najdemo na kakšnem potovanju, ki ga je organizirala turistična agencija.«(Weber, 1997: 36). A vendar, ker so 'pravi' popotniki (travelerji) vedno povezani s preteklostjo, se popotniška identiteta najlažje vzpostavi z opredelitvijo vseh preostalih kot turistov, ter imitacijo Drugega.

Torej popotnik mora, da ga ne bi zamenjali s turistom, posnemati Drugega. »S tem, ko popotnik postane lažni drugi (s posnemanjem Drugega), mu uspe razlikovanje med sabo in svojim lažnim drugim (turistom).«¹² (Po Trinh T. Minh-ha, 1994: 23).

⁹ Nekateri avtorji zavračajo oznako alternativni turizem in uporabljajo predvsem izraz odgovorni turizem. (prim. Eadington, Smith, 1992: 89).

¹⁰ V preteklosti je že prihod do izbranega cilja predstavljal veliko avanturo in izkušnjo, danes pa je z razvojem prometa (letal in avtocest) ta del iz turistične izkušnje izvzet. Potovanje z enega konca sveta na drugega je del globalne in enotne turistične industrije (prim. MacCannell, 2001: 382).

¹¹ Webrova pri opisu mas povzema Le Bona, ki maso opisuje kot skupek povprečnih duš, uniformiranih ljudi, pri katerih je masa povzela vse kar je odličnega in unikatnega (prim. Vuković, 2002: 36).

¹² »It is by turning himself into another falsified other (in imitating the Other) that the traveller succeeds in marking himself from his falsified other (the tourist).«

3.1. JE ANTROPOLOG POPOTNIK¹³?

Skupaj z raziskovalci so bili zgodnejši popotniki označeni kot protoantropologi in tudi kot prototuristi. Zgodovina antropologije ni popolnoma ločena od zgodovine turizma, temveč imata skupne korenine, ki jim lahko sledimo do raziskovalcev, misionarjev in popotnikov (prim. Vasiliki, 2000: 204). A vendar, če nekoč razlika med turistom, popotnikom in antropologom ni bila tako jasna, pa danes vsekakor prevladuje težnja, da bi postavili to mejo. Tako kot popotnik noče biti označen kot turist, tako tudi antropolog ne želi biti označen kot popotnik ali turist. Oziroma kot pravi Bojan Baskar, medtem ko popotniki zrejo zviška na turiste, tako naj bi antropologi zrlili zviška na popotnike (prim. Baskar, 2000: 55). Antropologi ne norijo okoli tako kot turisti, pa tudi ne tako kot popotniki, temveč se ustavijo za dalj časa na enem kraju, zato da bi dobili domačinsko izkušnjo. Baskar hierarhijo med turistom, popotnikom in antropologom opiše na karikiran način: »Turisti odidejo iz Sefrouja čez uro in pol, popotnik čez dva dni, antropolog čez trinajst mesecev.« (Baskar, 2000: 55)

Toda po Vasilikiju Moutafiju naj bi bilo nasprotje med antropološkim terenskim delom in potovanjem del moderne dobe. V postmoderni dobi, ki podira meje, pa takšno razlikovanje postaja vprašljivo. Tako udeleženci potovanja kot terenskega dela se ubadajo s podobnimi problemi tujosti, nerazumevanja in stereotipov (prim. Vasiliki, 2000: 216).

Popotništvu in antropologiji je skupno, da ju prežema mit pravega popotništva in tudi mit pravega antropološkega terenskega dela. Ta mita vplivata na prakso, jo osmišljata ter hkrati popačita njeno prikazovanje (prim. Baskar, 2000: 56). Tako kot je za antropologa vedno bolj pomembna avtorefleksivnost (torej epistemološko in etično samopoznavanje), je ta zelo pomembna tudi za popotnika, čeprav v nekoliko drugačni obliki. »In tu sem si zvil gleženj', komentira popotnik, ko pokaže diapozitiv afriške vasi.« (Baskar, 2000: 56).

Toda etnografija naj bi bila več kot le poročanje o svojih izkušnjah in o načinu življenja ljudi (po Vodopivec, 2003: 12, Clifford, 1996). To naj bi počeli turistični popotniki, v etnografiji pa se nenehno prepletata teorija in empirija. V etnografiji refleksija pri raziskovanju pomeni, da se raziskovalec zaveda svoje vloge v raziskovalnem položaju (prim. Vodopivec, 2003: 12). Toda po Van den Berghu se tudi popotnik zaveda, kako s svojo navzočnostjo vpliva na iskanje avtentičnega in eksotičnega, saj prav njegovo iskanje odnosov z domačini nenehno ogroža avtentičnost, ki jo želi najti. Ker se torej popotnik tega zaveda, poskuša biti predvsem nezahteven turist, ki od domačinov pričakuje predvsem, da so to, kar

¹³ traveler

so (prim. Van den Berghe, 1994: 48). Toda če na deklarativni ravni pričakuje, da so domačini to, kar so, pa je pomembno tudi, kaj pričakuje nezavedno. Spominjam se prijatelja Afričana, ki je peljal nekaj Slovencev v Mali, v svojo rojstno deželo. Tam jim je z navdušenjem in s ponosom kazal mestne stolpnice, kar Slovencem nikakor ni ugajalo. Ti so bili navdušeni šele takrat, ko so prispeli v majhno vas, polno kolib. To je bila tista Afrika, ki so jo želeli (čeprav mogoče nezavedno) videti.

3.2. OD POTOVANJ 'GRAND TOUR' DO POPOTNIŠTVA

Čeprav so potovanja že stari del zgodovine, pa je beseda 'turist' stara šele dve stoletji. Prvič se je pojavila v angleškem tisku leta 1800, leta 1811 pa se je pojavila še beseda 'turizem'. V sredini 19. stoletja so začeli vse pogostejše pisati o turistih, saj je v tem času z razvojem železnic in parnikov turizem postajal močna in velika industrija (prim. Van den Berghe, 1994: 6). Leta 1876 'Dictionnaire universale du XIXe siecle' (Splošni slovar 19. stoletja) definira turiste kot ljudi, ki potujejo zaradi veselja pri potovanju, radovednosti ali zato, ker nimajo nič boljšega početi (prim. Smith, Eadington, 1992: 5).

Turizem, gledano v zgodovinski perspektivi, se je razvijal skladno z različnimi dejavniki: s številom populacije, z ekonomskim položajem in razvojem transportnih sredstev. Začetek industrializacije je povzročil večje ekonomske in družbene spremembe, v Angliji pa tudi prve korake k množičnemu in organiziranemu turizmu v sodobnem smislu¹⁴ (prim. Weber, 1997: 21).

Vzporedno z glavnim tokom turizma ('mainstream') pa so se, kot pravi Smith, vedno razvijale tudi alternativne oblike potovanj (prim. Smith, Eadington, 1992: 4). Tako kot Adlerjeva išče vplive na razvoj turizma v 19. stoletju v t. i. potovanjih Grand Tour¹⁵ v 17. in 18. stoletju, ko so aristokratski sinovi potovali, da bi izpopolnili svojo izobrazbo¹⁶, je vplive na popotništvo mogoče pripisati potepuštvu (tramping) (prim. Riley, 1988: 314). »Turizem, ki se je razvil iz Grand Tour potovanj evropske aristokracije, je imel svoj drugi pol v dolгих romanjih in sezonskih delavskih premikih nižjih slojev.« (Weber, 1997: 28). Potepuštvo je

¹⁴ Leta 1841 je bila v Longhboronghu predvidena letna skupščina društva antialkoholikov. Thomas Cook je organiziral prvo organizirano potovanje, ki je železniški industriji prineslo veliko denarja. Organizirana potovanja so tako dobila svoj zalet. Leta 1860 je Cook že organiziral prvo potovanje v Ameriko (prim. Weber, 1997: 21).

¹⁵ Z njimi v zvezi je najverjetneje povezana tudi beseda turist (prim. Weber, 1997: 18).

¹⁶ F. Alderson ugotavlja, da so bili kraji, obiskani v tem času, znova popularni z razcvetom mladinskega potovanja v šestdesetih letih 20. stoletja (prim. Loker-Murphy, Pearce, 1995: 820)

bila oblika potovanja v 18. stoletju, ki je nižjim slojem omogočila ogledovanje, avanturo in izobrazbo, predvsem pa je bila povezana z učenjem obrti. Čeprav potepuštvu ni bilo prišteto k turizmu, ni imelo negativne oznake. Tako za aristokratska potovanja Grand Tour kot za mlade fante nižjih slojev je potovanje označevalo neke vrste prehod k odraslosti, ločitev od družine in doma.

Potepuštvu (tramping) kot institucionalna oblika je doseglo vrh v devetnajstem stoletju, po prvi svetovni vojni pa je že precej izginilo. Zaradi urbanizacije ter velike brezposlenosti je bilo potovanje po prvi svetovni vojni povezano predvsem z iskanjem dela, šlo je torej predvsem za preživetje. Čeprav je bilo za veliko mladih ljudi potovanje v prvi tretjini 20. stoletja še vedno pomemben del življenja, pa je bilo potepuštvu v tem obdobju označeno za obliko mladinske deviantnosti ozirom odklona (prim. Weber, 1997: 28).

Vplivi potepuštvu na popotništvo naj bi se kazali v iskanju občasne zaposlitve na potovanju, čeprav je današnji popotnik bolj usmerjen k brezdelju kot delu (prim. Riley, 1988: 315). Toda kljub temu moramo upoštevati tradicijo iskanja dela med potovanjem za razumevanje današnjih popotnikov (prim. Loker-Murphy, Pearce, 1995: 822).

Po drugi svetovni vojni so v Zahodni Evropi študenti iz delavskega razreda začeli potovati po Evropi z avtostopom. Cohen jih je poimenoval 'drifterji' (klateži). Zanje je značilno, da niso imeli vnaprej pripravljene poti, sprejemali so različne nenavadne službe ter se skoraj popolnoma zlili z novo kulturo (prim. Loker-Murphy, Pearce, 1995: 823). Leta 1973 so bili klateži (drifterji) predvsem Evropejci, vse več pa je bilo tudi Američanov, Kanadčanov in Avstralcev. Cohen je drifterje povezoval s kontrakulturo, velikokrat tudi z drogami. »Njihov koncept 'alternativnega turizma' je bil le del širšega koncepta 'alternativnega stila življenja', subkultura zavrnitev družbe obilja, potrošništva, ki proizvaja 'psevdodogodke' in ljudi ropa avtentičnosti.« (Weber, 1997: 29). Cohen je klateže označeval kot prostovoljne potepuhe iz srednjih ali višjih družbenih slojev, nepatriote, ki so prezirali ideologijo, bili so eskapisti, hedonisti, anarhisti, velikokrat so prosjačili in delali za hrano. »Motivacija za drifting je bila kulturna, ekonomska in politična, iskanje spiritualne in emocionalne izkušnje, eksotike, izogibanje delovni rutini doma. Drifting je bil simptom in izraz neke širše odtujenosti moderne mladine.« (Weber, 1997: 30).

Tak način potovanja je kmalu postal pomemben del turistične infrastrukture. Prevozna sredstva so postajala vse cenejša, prav tako prenočišča, pisati so začeli vodnike za takšno vrsto popotnikov, vse več je bilo tudi ustnih informacij, s katerimi so izkušeni popotniki pomagali začetnikom. Po Cohenu se je tako klateštvo (drifting) začelo spreminjati in je vse bolj postajalo ena glavnih usmeritev v turizmu. S tem je po njegovem mnenju resnična

avantura začela izginjati in na neki ravni je tak način potovanja začel postajati podoben konvencionalnemu turizmu (prim. Loker-Murphy, Pearce, 1995: 824; Weber, 1997: 30).

Čeprav lahko med klateži in sodobnimi popotniki opazimo marsikatero podobnost, pa enih in drugih ne moremo enačiti. Večina sodobnih popotnikov ne tava brez cilja, ne prosjači ter v osnovi niso povezani s kontrakulturo (prim. Riley, 1988: 318).

4. IDEAL IN PRAKSA POPOTNIŠTVA

Čeprav se niso vsi informatorji opredelili kot pravi popotniki oz. 'backpackerji'¹⁷, se vendarle nihče ni opredelil kot turist. Seveda pa sta turistična in popotniška identiteta odvisni od posamezne situacije, npr. ob neki priložnosti se lahko isti človek dojema kot turist, drugič spet kot popotnik.

Kot je omenila ena izmed informatork, je tudi ona turistka, ko se udeležuje raznih festivalov, a vendar je na svojih potovanjih popotnica in tako se počuti tudi po duši. *»Veš kako, jz se uvrščam kot popotnico kr sem to po duši. Če pa pogledam, če grem jz na eno prireditev u Piran, al pa da grem u en kraj, sm pa jz tut turistka, ne.«*(Informator št. 3). Ista informatorka pa je izpostavila tudi, kako se njena percepcija razlikuje od tiste, ki jo imajo prebivalci dežele, kjer potuje: *»A veš, jz se mam za popotnika, ampak v očeh drugih bom pa jz turistka.«*¹⁸(Informator št. 3).

Ena izmed informatork je razliko med sabo in pravimi popotniki, poleg tega, da kdaj tudi rada potuje preko turistične agencije, opisala takole: *»Jz nisem čist ta prav un popotnik, backpacker za 5 dolarjev na dan, k zaprav, jz, midva zmer tut k greva, nisva čist u najslabših hotelih al guesthousih, mal več dava, pa si tut kej prvoščva.«*¹⁹(Informator št. 2). Pravega popotnika opiše kot tistega, ki spi povsod, zato da bi privarčeval kakšen tolar: *»Na primer, jz nikol ne spim, dobr sej to se zdej ful tko sliš, u teh sobah ... dorm bed²⁰. Men se zdijo to uni ta pravi backpackerji. Men so ful všeč, k jih vidm tko, amapk jz si ne predstavlam, da bi tm z 20 drugimi še tm notr u sobi bla.«*(Informator št. 2).

Vendar pa so predstave o popotništvu v pogovorih bile v nasprotju s predstavami o množičnem turizmu. Pripoved je v osnovi temeljila na razlikovanju med 'mi popotniki' in 'oni turisti'.²¹ Predvsem se je pomembno zavedati, da po eni strani obstaja ideal pravega popotnika, vendar pa se praksa popotništva od tega ideala vedno razlikuje. Popotniki na primer radi poudarjajo druženje z lokalnim prebivalstvom, a vendar naj bi bilo tega v praksi manj, kot o tem govorijo. Kot pravi Christine Anderskov, obstaja razlika med strukturo in prakso v popotniški kulturi, kar se kaže predvsem v poudarjanju interakcije z lokalnim

¹⁷ Oznake pravega popotnika pravzaprav marsikdo ni sprejel, saj je pravi popotnik ideal, ki se mu lahko le približamo.

¹⁸ Tako je v isti situaciji tako popotnica kot turistka, odvisno od perspektive gledanja. Vendar me v nalogi zanima predvsem pogled popotnika.

¹⁹ Popotništvo torej povezuje z etiko nizkega proračuna, s čimer se bom v nalogi še ukvarjala.

²⁰ 'Dorm beds' so sobe, namenjene za spanje šestim, osmim, ali več ljudem; skupna ležišča.

²¹ Čeprav, kot je omenjeno že v prvem poglavju, oznaka turist nosi negativno konotacijo, tako da po mnenju Webrove tudi turist danes noče biti označen kot turist.

prebivalstvom ter potovanju po neustaljenih poteh. »Popotniška kultura je zelo protislovna, saj njeni člani o vrednotnem sistemu več govorijo, kot pa ga prakticirajo.« (Anderskov, 2002: 42).

Kljub temu med popotniki obstaja kolektivna ideja pravega popotnika in ta ideja je tudi tisto, čemur se želijo približati.

4.1. KDO JE POPOTNIK

»Un k ma ruzak. Low budget. Hm ... hm ... ne, sej to je to. Tist, k gre ... pač s čim mn dnarja okol po svetu, pa da čim več stvari vid.« (Informator št. 6).

»...da u bistvu ti maš en ruzak in to je u bistvu tvoj dom ... pač za kukr cajta pač greš in maš notr dejansko vse, kar rabš. Hm ... čist to, da pač ... lih to rečmo, da pot ni načrtana, da če pa teb paše it nekam drugam, pa če si slišu, da je zanimiv, hm ... pač to, da te naključja vodjo, no.« (Informator št. 4).

»Zame je backpacker un, k nekam gre, brez na dan določene destinacije, okvirno ja, z ruzakom seveda, ne z unim kužkom al pa s kšnim kovčkom, hm, pa, to je to. Pa predsvem ... ja, ne ni nobenih. Spi lahko zarad mene, kjer hoče, ja. Da ni planiran. To je pomemben.« (Informator št. 1).

»Popotnik je pa zame tist, k je mal bl avanture želen, pa bl takih adrenalina dogodkov in u bistvu ti ne veš točno vnaprej, veš samo, maš samo letalsko karto ... Ampak ponavad kot popotnik si potoval, da si prišel u en kraj, in nisi vedu, kako boš spal, kdaj boš spal, a boš dobil za spat, tko da zame je popotnik tisti, ki vnaprej ne ve, kje bo spal, lahko rečem tisti, ki si sprot organizira stvari. Ne da maš že vnaprej vse določeno.« (Informator št. 3)

Prvo, kar so informatorji poudarili, je, da je popotnik tisti, ki potuje z nahrbtnikom na rami (in ne s kovčkom, kot je to značilno za turiste). V angleščini nam že samo ime 'backpackers' razkrije, da so to tisti, ki nosijo 'backpack' (nahrbtnik). Tako so že na vidni ravni izpostavili razliko med turistom in popotnikom, le ena izmed informatork je nahrbtnik pripisovala tudi turistom.

Prepoznavnost popotnika na vidni ravni so izpostavili trije informatorji, ki so povedali, da lahko popotnika prepoznaš tudi po obleki. Po mnenju informatorke tipični popotnik nosi: *»...tevke²²-te športne copate, ponavad kšne široke hlače, posebi fantje ... tipi majo T-shirte, očala, se mi zdi, da dost backpackerjev nos ... če si zdej pač tipičnga backpackerja zamislm. Punce pa pač, majčke z naramncami, tko najbl plejn²³.«* (Informator št. 4). Predvsem je tu pomembna funkcionalnost ali kot je povedala informatorka: *»Tko ja, prepoznaš backpackerja na sto kilometrov. Noben ne bo s kšno lepo srajčko pršu, al pa kej, se mi zdi. Ni funkcionalno ... enostavn,o če si backapcker, ti ne morš neki, k je treba zlikat, ti ne morš met belih majc... Un pa, k bo šou lepo na avion iz enga kraja u družga, bo pa lahko mel vse lepo zložen, ne. In pol tuki vidš, kdo ma, kdo nima. Tuki je lahko ena taka distinktivna točka«.*²⁴ (Informator št. 1).

Toda zunanji izgled je le eden izmed mnogih elementov popotniške kulture, ki oblikuje popotniško identiteto. Le to oblikuje potovanje z malo denarja oziroma z nizkim proračunom predvsem po (če prihajajo iz Evrope) jugovzhodni Aziji, Afriki ter Južni Ameriki - deželah, ki jih sami, kot pravi Binderjeva, večkrat razumejo kot 'eksotične države tretjega sveta'.²⁵ Večina popotnikov sledi vodniku 'Lonely Planet', ki mu popotniki hudomušno pravijo tudi 'rumena biblija'. Popotnike žene predvsem želja, da bi izkusili druge kulture ter poiskali stik z drugimi ljudmi in njihovim načinom življenja. Potujejo ali sami ali v paru, z avtobusom ali vlakom ter z željo preživeti čim več časa na poti. Velikokrat se učijo jezika dežele, v katero potujejo, saj poskušajo izkusiti tujo deželo čim bolj intenzivno, poleg tega pa zapravljajo malo denarja, da bi njihova izkušnja čim dlje držala. Popotnik je mladi potnik med dvajsetim in tridesetim letom, ki se je odločil spoznavati svet in si je vzel nekaj časa za potovanje.²⁶

Po Webrovi so na eni izmed življenjskih prelomnic. »Nekateri so ravno končali šolanje, drugi so vmes med eno in drugo službo, tretji nočejo zamuditi 'zadnje' priložnosti,

²² 'Tevke' je popularni izraz za poletne športne copate. Poimenovane so po firmi Teva.

²³ Ang. plain - preprosto.

²⁴ O modi med popotniki piše tudi Jane Teas (prim. Teas, 1988: 37)

²⁵ Pomembna popotniška cilja sta tudi Avstralija in Nova Zelandija, le da ju ne uvrščajo med dežele tretjega sveta.

²⁶ Podobno ga opredeljujejo Loker-Murphy, Pearce, West, Anderskov.

preden se 'ustalijo', četrti se ne morejo odločiti, kaj bi počeli v prihodnosti, peti ne vedo več, zakaj so odšli na pot«. (Weber, 1997: 31)

Šest informatorjev je v opisu pravega popotnika oziroma popotništva izpostavilo neorganizirano potovanje (torej ne preko agencije) in prilagodljivi itinerarij (načrt poti), štirje so kot eno glavnih značilnosti popotništva omenili etiko nizkega proračuna, dve pa sta vključili tudi željo po avanturi in zanimanje za vse podrobnosti dežele. To so bili predvsem neposredni odgovori na vprašanje kdo je 'backpacker' oziroma kaj pomeni potovati na 'backpackerski' način, med intervjuji pa so postale opaznejše tudi druge značilnosti, predvsem spoznavanje kulture in ljudi.

4.2. POPOTNIK ALI TURIST

Medtem ko naj bi bil turist predvsem na oddihu, potovanje predstavlja tudi napor in delo. Kot piše I. Weber že beseda 'travel', ki izhaja iz francoske besede 'travaille' (kar pomeni delati), kaže na to, da je potovanje lahko nekaj napornega. Po drugi strani pa beseda tourist izvira iz francoske in angleške besed tour, kar pomeni 'krožni sprehod' (prim. Weber, 1997: 18). »Popotniki potovanje doživljajo kot delo, ki ga je treba opraviti, torej ne le kot prosti čas. Na besedni ravni v angleškem jeziku se ta odnos zrcali v frazah: 'I'm **doing** Indonesia; last year I was **doing** India ...'« (Weber, 1997: 79). Tudi informator, ki je potoval osem mesecev okoli sveta, je svoje potovanje opisoval s podobnimi izrazi: »*Jz bom Novo Zelandijo sam delu, Avstralijo sva nardila še skp, ne.*« (Informator št. 8).

Alex Garland v knjigi Obala razliko med turistom in popotnikom opiše takole: »Glede razlike med turisti in popotniki sem imel mešane občutke - težava je bila v tem, da so se mi zdele z vsakim potovanjem manjše. Toda ena razlika se mi je zdela še vedno očitna: turisti so hodili na počitnice, popotniki pa so počeli nekaj drugega. Potovali so.« (Garland, 2000: 107).

Medtem ko si tipičnega turista radi predstavljamo kot človeka s fotoaparati okoli vratu, ki skupaj s 'čredo' obiskuje znamenite točke, 'vredne ogleda', pa popotnik veliko raje potuje sam ali v dvoje. Včasih se najdejo tudi 'svete trojice', vendar najpogosteje potujejo v dvoje ali pa če so dovolj pogumni, tudi sami. Vendar po Cohenu ta razlika ni osnovna. Cohen turizem deli na institucionaliziran ter neinstitucionaliziran. V prvo kategorijo spadajo tako skupinski kot individualni množični turisti. Torej množični turist ni vedno del skupine, temveč lahko potuje tudi individualno. Vendar pa za obe skupini velja manjša stopnja avanture in ujetost v t. i. 'varnostni mehurček' (prim. Loker-Murphy, Pearce, 1995: 823).

Individualni množični turisti se od skupinskih razlikujejo predvsem po tem, da nimajo vseh načrtov pripravljenih vnaprej, vendar pa jih kljub temu večino uredijo preko turistične agencije. V drugo kategorijo pa Cohen umešča raziskovalce (explorerje) in potepuhe (drifterje). Raziskovalci si sami organizirajo potovanje, poskušajo potovati po neustaljenih poteh in se družiti z lokalnim prebivalstvom. Kljub temu pa iščejo udobna prenočišča in zanesljiva transportna sredstva. Potepuhi se najbolj oddaljijo od domačega načina življenja. Preizkušajo se v različnih nenavadnih službah, živijo z lokalnim prebivalstvom, nimajo stalnega, natančno določenega itinerarija ter so že zelo vpleteni v drugo kulturo.

Rileyeva dolgotrajne proračunske popotnike, kakor sama označuje kategorijo popotnikov²⁷, umesti v prostor med raziskovalce in potepuhe. Po eni strani gre za popotnike, ki želijo potovati dalj časa in so torej zaradi dolgotrajnosti potovanja prisiljeni živeti z malo denarja, poleg tega pa si potovanje organizirajo sami, poudarijo druženje z lokalnim prebivalstvom ter raziskovanje neustaljenih poti kot cilj, ki ga želijo doseči na svojem potovanju.²⁸ Od raziskovalcev jih loči iskanje poceni prenočišč, sprotno oblikovanje poti ter občasna zaposlitev na potovanju (prim. Riley, 1988: 316).

Nihče od informatorjev se med svojim potovanjem ni oprijel dela, saj je bilo po mnenju nekaterih premalo časa. A vendar so vsi izrazili željo, da bi to storili, saj kot pravi ena informatorka: *»To je pa še una stopna več, k jo lohk dosežeš. Si pa res integriran, pol si pa že del, ne. To je pa direkt, tik pred tisto točko, k pa že žviš tm, za neki cajta al pa pol za skoz. Začneš gledat skoz njihove oči, ti strežeš tujcem al pa drugim al pa, ne pa oni teb, se prav, postaviš se na drugo stran, ne.«*(Informator št. 1). Zaposlitev naj bi bila torej možnost bolje spoznati novo kulturo, kar naj bi bilo dobro nadomestilo za 'izgubljeni čas za potovanje' (prim. Anderskov, 2002: 27). Toda po Binderjevi se popotniki zaposlujejo večinoma na področju turizma (npr. v hostlih) in imajo tako tudi pri delu predvsem stike z drugimi popotniki in ne toliko z domačini.

Informatorji so izpostavili, da čeprav smo po eni strani vsi turisti, obstaja razlika med popotniki in množičnimi turisti: *»Zame so turisti tisti, ki pridejo organizirano, z avtobusom al pa vodeno z vodičem al vodnikom, tist, k gre prek agencije al pa nekdo, k pride tut individualno, ampak da gre recimo tko u hotel, pa ... al je s kufrom al je, ne vem, zarad mene*

²⁷ Razlika med 'long-term budget travelers' in popotniki, o katerih govorim, je v tem, da gre v tem primeru za popotnike, ki so potovali leto ali več. Mogoče enačenje s popotniki ni popolnoma legitimno, a vendar se mi je glede na značilnosti, ki jih je Rileyeva odkrivala v svoji raziskavi, zdelo smiselno. Poleg tega tudi sama pravi, da ni nujno, da se ti popotniki razlikujejo od tistih, ki so na potovanju manj časa (prim. Riley, 1988: 317).

²⁸ Koliko je to v praksi uresničeno, je že drugo vprašanje.

je tut lahko z ruzakom, ampak gre ... rečmo ... po teh večjih krajih evropskih.«(Informator št. 3). Predvsem je torej pomembno, da si popotniki v nasprotju s turisti svoje potovanje organizirajo sami. Poleg tega so »te množični turisti u teh turističnih krajih precej starejši«(informator št. 5) in po mnenju informatorja tudi bogatejši: »Jz nimam dnarja, oni ga pa majo.«(Informator št. 6). Popotniki pa so turiste večkrat označili kot ovce, ki »capaljo za enim in morjo jet zdej tja, jst bom pa to nardila takrt, k men paše, brez une presije.«(Informator št. 1).

Nekateri popotniki so tudi eksplicitno izrazili nasprotovanje množičnemu turizmu v smislu »ne maram turistov«(informator št. 6) ali »nikoli nisem bila fan teh masovnih turističnih scen.«(Informator št. 1). Po eni strani množica turistov predstavlja veliko gnečo in prerivanje, predvsem pa ti »instant turisti« (informator št. 4) po mnenju popotnikov ne morejo doživeti dežele in ljudi: »Pridejo in poslikajo in dejansko se držijo une svoje skupine in nimajo stika z ničimer in se mi zdi, da tut ne morš doživet na ta način.«(Informator št. 4). Kot pravi informator, ki je pol leta potoval po Srednji Ameriki, je popotniški način potovanja »bl pristn«, saj »ne greš od sighta do sighta pa gledaš znamenitosti, ampak ... sicer greš od sighta do sighta, ampak na drugačn način, mau morš več, mau maš več kontakta z lokalci, kulturo. A veš, ni tko, da te pač prepelejo z enga konca do družga z avtobusom pa ... uoho, zdej sm pa vidu ta pa ta tempelj.«(Informator št. 6).

Pri popotništvu torej ne gre le za 'sight-seeing', pojem, s katerim teoretiki turizma označujejo turistično ogledovanje znamenitosti, kjer turisti vidijo le znake in ne avtentične umetniške vrednosti. S 'sighti' nastaja »turistična imaginarnost« - svet, ki ni slika realnosti, temveč slika, ki jo turist želi videti²⁹ (prim. Weber, 1987: 26). O redukciji turistične znamenitosti na sliko govorijo tudi popotniki sami: »To je blo masa Japoncev, ki niso prišli tja zato, da bi uživali, ampak samo zato, da so fotografirali in snemali.« (Informator št. 5). Takšen način potovanja se ne razlikuje dosti od potopisnega predavanja, saj »lohk u bistvu tut u končni fazi slike pol že skor pogledaš pa, hm, ti en zraven eno dobro predavanje da.« (Informator št. 1). Popotnikov pa ne zanimajo le slike, temveč želijo spoznati kulturo in vsakdanje življenje ljudi v državi, v kateri potujejo. Turisti si tako s hitrim in skupinskim potovanjem ne vzamejo časa, »da vsrkajo v sebe to, kar majo tm za vsrkat«(informator št. 5), temveč je tako »kot bi sedeli na vlaku in vse drsi mimo njihovega okna ...« (Djaba v Weber, 2000: 31).

²⁹ Teoretiki turizma govorijo o 'turističnem prostoru', ki sfero turizma ločuje od vsakdanjega lokalnega življenja in tako turistu preprečuje izkušnjo avtentičnosti. Konec 80. let je s preučevanjem alternativnega turizma nastala ideja, da turisti, ki potujejo sami ali v manjši skupini lahko prestopijo meje 'turističnega prostora' in doživijo 'avtentično' izkušnjo. (Cohen, 1995: 13).

Gianna Djaba, popotnica po severni Afriki ter vodnica organiziranih potovanj po Sahari, je vodena potovanja opisala takole: »V njih ni nobenih emocij, ni strahu, ni pričakovanja, ker je vse predvideno. Mislim, da zato potem ti turisti potrebujejo neko stimulacijo ... videti hočejo razpoznavne znamenitosti. V Sahari pesek, v Parizu Eifflov stolp, neprestano iščejo neko zunanjo potrditev, da so tam, ker jim verjetno manjka tista notranja. Ne utripajo s tistim krajem, ne dihamo z njim.« (Weber, 2000: 31).

4.3. JE MOTIV POTOVANJA PRI TURISTU DRUGAČEN KOT PRI POPOTNIKU?

Turisti in popotniki se po mnenju informatorjev ne razlikujejo le po načinu potovanja, temveč je razlika že v samem motivu in smislu potovanja: *»Že sam namen potovanja se mi zdi čist drug. Na backpackingu je bol spoznavat ljudi pa državo kot tako, mn ogledvt turistične znamenitosti. Tut u nivoju, u kvaliteti spanja pa prehranjevanja, enostavno več stvari počneš kt domačini. Še zmer si turist, ampak to se mi zdi taka glavna razlika.«*(Informator št. 9). Kot enega glavnih motivov za potovanje tako popotniki kot strokovna literatura navajajo spoznavanje ljudi in novih krajev: *»Jz rada potujem, zato kr rada spoznavam predvsem nove kraje pa predvsem nove ljudi. K se mi zdi, da si na ta način tut širm obzorje, percipiranje, dojevanje pa tut mogoče toleranca.«*(Informator št. 3). Potovanje predstavlja *»raziskovanje nečesa novega, nečesa ... drugje«*(informator št. 4), saj - kot pravi informatorka - je drugačnost tista, ki vabi. V oddaljenih deželah spoznavamo 'drugačnost', spoznavamo tisto, česar ni doma, tudi če gre za majhne razlike: *»Sej tut pr ns so bajte pa trava je pa drevesa so, sam ni tko k kje drgje. Kje drgje je mal drugač. Na primr u Egiptu ni trave pa dreves prov dost«*.(informator št. 6).

Toda vprašanje je, ali res le popotnike žene želja po spoznavanju novih kultur, medtem ko naj bi turiste predvsem zanimale turistične znamenitosti. Po MacCannellu naj bi tudi turist potoval zaradi nezadovoljstva v modernem, odtujenem svetu. V tujih deželah in kulturah naj bi iskal avtentičnost, ki jo pogreša v svojem vsakodnevnem modernem, neavtentičnem življenju (prim. MacCannell, 1989). Toda številni avtorji (Van den Berghe, Cohen) se z MacCannellom ne strinjajo, saj vsi turisti ne iščejo avtentičnosti. Nekateri se na svojih potovanjih bolje počutijo v 'mednarodnih' hotelih, z domačo hrano in ljudmi, ki govorijo

njihov jezik (prim. Van den Berghe, 1994: 8). Poleg tega pa so tudi takšni, ki na svojih potovanjih iščejo predvsem zabavo - Cohen jim pravi 'rekreacijski turisti'.³⁰

Po drugi strani pa naj bi se turist izogibal raziskovanju vsakdanjega življenja in naj bi bil bolj zaposlen s tem, da 'snema', kot pa da 'vidi' (prim. Weber, 1987: 29). Kot pravi informator, včasih turisti potujejo le zato, da lahko potem o tem govorijo doma oz. je potovanje del nekega družbenega statusa: *»K ljudem je ful fino, nekam grejo pa to označjo kokr en, kt da bi obstajala neka shema, kamor se morjo oni obklukat. Če hočm, da bom tm, da bom izpolnu ta vprašalnik, se morm obklukat kê pa kê pa kê.«*³¹ (Informator št. 7). Vprašanje pa je, ali lahko to pripišemo le turistom ali pa mogoče včasih to velja tudi za popotnike.

Potovanje kot spoznavanje novega in drugačnega tudi širi obzorja, čeprav - kot pravijo informatorji - moraš biti že v *»osnovi bolj odprt in toleranten.«* (Informator št. 10). Toda vseeno se na potovanju bližje spoznaš s stvarmi, ki so ti drugače tuje: *»Ne morem rečt, da bi se ful neki spremenu, ampak je pa tko, da ja, recimo u Ljubljani ni lih ful nekih Židov. Pol če pa tm potuješ, Židje ful potujejo in jih spoznaš in govoriš z njimi in bl tist pristen stik dobiš, mislm, zdej tko govorim, kot da bi bli eni eksponati, sam pač en kontakt dobiš z njimi in ti ni to, ja židovska vera je čist neki nedosegljivga al pa neki čist, to je pa tm dol, ne.«* (Informator št. 10). Stik z 'drugačnim' vodi k *»bolši kvaliteti bivanja in življenja in vsega tega. In več k poznaš, laži se znajdeš u vseh situacijah, laži razumeš svet.«* (Informator št. 2). S potovanjem popotnik postane bolj razgledan in odprt za spremembe.

MacCannell popotnike (travelerje) označuje kot junake. *»Pravi junaki so tisti, ki zapustijo svoj dom, ne vedoč kje bodo končali. Nikoli ne vedo, ali bo sam potencialni končni cilj pomemben zanje, vedo samo, da bo prihodnost temeljila na dialogu z drugimi popotniki, ki jih bodo srečevali po poti.«* (MacCannell, 1992: 4). Webrova kritizira MacCannellov izraz junaki, saj, kot pravi, jim gre bolj za videz (imidž) popotnikov kot pa za resnično vživetje v tujo kulturo (prim. Vuković, 2002: 39). Čeprav naj bi bilo druženje z lokalnimi prebivalci eden glavnih motivov za potovanje, popotniki predvsem potujejo zaradi sebe in se na potovanjih bolj ukvarjajo sami s seboj kot pa z lokalnim prebivalstvom (prim. Weber, 1997:

³⁰ Cohen je na osnovi motivov potovanja izpostavil pet vrst turistične izkušnje: razvratniški, rekreacijski, izkustveni, eksperimentalni in eksistencialni (Cohen, 1985).

³¹ Tudi MacCannell pravi, da postaja motiv potovanja vedno bolj narcisističen - marsikdo potuje predvsem zaradi potovanja samega. To naj bi bila posledica globalizacije, saj postajajo kraji, iz katerih turist prihaja, vedno bolj podobni krajem, v katere potuje (prim. Macannell, 2001: 387).

31). Motivi modernega popotnika so čisto osebni, enako tudi pridobitve njegovega potovanja (prim. Riley, 1988: 326).

Popotniki tudi sami priznavajo, da ne potujejo le zaradi spoznavanja novih dežel³². Večini je to tudi sprostitev in razbremenitev. Potovanje je oddih, je »*moj način črpanja energije.*« (Informator št. 10). Kot pravi informatorka, se domov vedno vrne »*totalno polna energije.*« (Informator št. 5). Gre za odklop od vsakdanjega, stresnega in delavnega življenja doma, saj gre na potovanju »*za drug način življenja k je tuki, da ni ustaljen, ful je sproščen.*« (Informator št. 4). Predstavlja osvobojenost od vseh vezi in obveznosti. Nihče ni nikomur zavezan, zato se lahko odnosi, ki se vzpostavijo z drugimi popotniki, opustijo na naslednjem ovinku (prim. Binder, 2004: 100). Med potovanjem ni treba skrbeti za posledice svojih dejanj in odločitev. Popotništvo je oddih od resnosti in posledic odločitev ter je zaradi pomanjkanja ali odsotnosti družbenega nadzora doživeto kot nasprotni pol življenju doma (prim. Binder, 2002: 14). Ravno zato je tudi popotnik na potovanju tako zelo sproščen: »*Veš kaj, eno masko, masko tega, kako more bit, pa kaj je prov, da se nardi ... ful ene teže ... ful si bl u easy. Ne znam opisat, ampak tko, kt da bi ena cela plast tko tebe zginla.*« (Informator št. 7).

³² Čeprav je velikokrat to prvi razlog, ki ga navajajo kot motiv potovanja.

5. ALI LAHKO GOVORIMO O KULTURI POPOTNIŠTVA?

Pojavi se vprašanje, kako lahko sploh govorimo o kulturi popotništva, saj gre za kulturo, ki ni stalna, za kulturo, ki se pojavlja tam, kjer se pojavijo njeni akterji, ter izginja, ko njeni akterji odidejo domov (oziroma vedno znova jo nadomeščajo novi akterji). Poleg tega je globalna, a nima svojega fiksnega prostora ali fiksne skupine³³ (prim. Sørensen, 1999: 80). Njeni akterji so heterogena skupina mladih različnih starosti, spola, osebnih in kulturnih ozadij, ki jim je po Sørenseni skupno le to, da so popotniki. Vendar je popotniška kultura legitimen pojem, saj se znotraj nje pojavljajo norme, pravila vedênja, hierarhija, statusi ter vse druge značilnosti, s katerimi se večkrat opisuje koncept kulture. O vseh teh značilnostih nenehno potekajo pogajanja, hkrati pa se spreminjajo preko popotniških interakcij. To je mogoče po eni strani zaradi nenehnega menjavanja akterjev popotniške kulture ter odsotnosti stalnih insitucij, ki bi prenašale družbene in kulturne kode. Popotniška kultura je tako odprt, manipulativni sistem (prim. Sørensen, 1999: 61).

Znotraj popotniške kulture obstaja kolektivna ideja o tem, kdo je pravi popotnik. Etos tipičnega popotnika poda smernice za vedênje in vrednote popotnikov, te vrednote pa naj bi oblikovale osnovno strukturo popotniške kulture. Kot pravi, so najpomembnejše vrednote svoboda, neodvisnost, nizek proračun, toleranca in interakcija z lokalnim prebivalstvom. Preostale vrednote pa naj bi predvsem iz teh izhajale. Popotniška kultura naj bi se izoblikovala na začetku potovanja, ko med popotniškim pričakovanjem in začetno izkustveno resničnostjo nastane konflikt. »Posamezni popotnik se pridruži popotniški kulturi zaradi 'pozitivnega ali 'negativnega' kulturnega šoka, ki ga izkusi na začetku svojega potovanja.« (Anderskov, 2002: 41).

Vključevanje v popotniško kulturo naj bi tako posamezniku pomagalo ublažiti šok pri srečanju z drugačnim, saj ga popotniška kultura oskrbi z bolj znanim in domačim. Ob tem je Binderjeva razvila koncept 'popotniške krajine' ('travelerscapes').³⁴ S tem konceptom je Binderjeva poskusila poudariti aktivno vlogo popotnika v konstrukciji popotniške kulture³⁵ kot vzpostavitev kolektivne identitete, kjer se popotnik najde in prepozna.

³³ Sørensen pravi, da je za preučevanje popotniške kulture treba razviti koncept kulture, pri kateri prostor, kjer se kultura pojavi, fizično ni lociran, temveč kultura zasede različne prostore - »culture takes place«. (Sørensen, 1999: 80).

³⁴ Gre za koncept, ki ga povzema po A. Appaduraiu in njegovih konceptih prostora v deteritorializirani globalni kulturni ekonomiji (prim. Binder, 2002: 6).

³⁵ V nasprotju s Hutnykom, ki popotnike opisuje kot ovce, ki sledijo ustaljenim putem ter nimajo nobenih izkušenj z Drugim (prim. Binder, 2002a: 9).

Prostori po svetu se nenehno prilagajajo popotniškim potrebam in tako nastajata posebno popotniško okolje ter globalna popotniška kultura. Popotniško okolje pa ni nekaj stalnega in zaprtega, temveč se v njem nenehno pretakajo različne ideje (lokalne ideje, mladinske subkulture itd.). Koncept 'popotniške krajine' meri tudi na to, da se popotniki lahko po svoji želji pomikajo znotraj in zunaj njihovih meja. Po eni strani lahko potujejo v odročne kraje, ki se jih je 'popotniška krajina' samo malo dotaknila, po drugi strani pa lahko v nekem drugem trenutku počnejo kaj bolj domačega oziroma kot pravi informator: *»Pa vsake tok časa, če se naveličam pol tistih res kšnih vasic pa tega, pa paše kšn dan u civilizaciji, pa mogoče kšn McDonald's poješ, k je še najboljši prbližek domači hrani.«* (Informator št. 9).

'Popotniške krajine' tako omogočajo izbiro med znanim in neznanim in njihov »družbeni prostor se oblikuje povsod, kjer pridejo v stik akterji, njihove ideje in predstave kot tudi materialna infrastruktura« (Binder, 2002: 7). Predvsem je pomembno, da 'popotniške krajine' popotniku omogočijo dva zanj najpomembnejša cilja: oddih od 'normalnega življenja' doma ter izkušnjo drugačnega, izkušnjo 'Drugega' (prim. Binder, 2002: 7). Značilnosti 'popotniške krajine' naj bi bili enake po vsem svetu, ne glede na značilnosti prostora, v katerem se pojavijo. Prežema jo ista hrana (palačinke, hamburgerji), ista zabava (glasba MTV) ter isti videz (prim. Binder, 2001: 2).

Vključevanje v popotniško kulturo pa je po Anderskovi pomembno tudi za gradnjo osebne identitete. Popotnik znotraj popotniške kulture odkrije pomen in identiteto, po drugi strani pa s prakso, ki je skladna z značilnostmi popotniške kulture, razvije svoj položaj znotraj nje. Popotniška kultura pa lahko posamezniku omogoči razvoj in oblikovanje ne le popotniške identitete, temveč ima pomen za posameznikovo identiteto tudi ob vrnitvi domov (prim. Anderskov, 2002: 43). S tem so se strinjali tudi informatorji: *»Kako bom transformirala to, kar mi ena država daje od sebe. Se prav, kaj bom jst iz tega ratala. Ker vsako u bistvu potvanje te na en način spremeni.«* (Informator št. 1). Potovanje popotnika oskrbi z znanjem in izkušnjami, ki jih tisti, ki ostanejo doma, ne poznajo. Potovanje daje občutek zadovoljstva ter življenja in popotniku omogoči postati, kar si želi (Desforges, 1998: 189, 191).

Vendar pa je popotništvo pomembno za oblikovanje identitete predvsem zaradi družbene izmenjave znotraj popotniške kulture in ne zaradi potovanja *sui generis*, kot trdijo teoretiki potovanja kot *Rite de Passage*³⁶ (prim. Anderskov, 2002: 6). Poleg tega pa imajo

³⁶ Teorije turizma kot sekulariziranega rituala izhajajo iz Van Gennepovega koncepta rites de passage, rituala. Ritualni proces se začne z odhodom od doma, mejno (liminalno) dobo predstavlja potovanje, proces pa se konča z vrnitvijo domov k prijateljem in družini (glej Teas, 1988: 40; Nash, 2001: 41, Valene, 2001: 44).

ljudje doma relativno stabilno orientacijo v svoji kulturi, na potovanju pa je ta stabilna, samoumevna orientacija lahko motena, tako da ljudje začnejo razmišljati o sebi in svojem odnosu do sveta (prim. Nash, 2001: 79).

Izkušnja Drugega je predvsem možnost spraševanja in sodbe o 'sebi' (prim. Binder, 2002: 3). Ali - kot je povedal tudi informator - preko spoznavanja drugačnosti šele začutiš, kdo si: *»Ti u osnovi greš nekam, greš nekam, nekam, kjer boš dojemu nekoga kot drugačnega, a veš. In če greš sam, rečmo, je tko ... so vsi drugačni, a veš, pač ... in tut ti vidš pol, kaj si ti, ne, rečmo, če so tm vsi vn iz tebe, vsi drugačni, pol ti si ti.«*(informator št. 7).

Osebni razvoj se v predstavah in reprezentacijah popotnikov odvija predvsem v stiku z Drugim, a vendar se pri preučevanju popotniških praks izkaže, da se intenzivne izkušnje pridobivajo predvsem znotraj 'popotniških krajin' z drugimi popotniki (prim. Binder, 2002: 13). *»Medtem ko reprezentacije v zgodbah in fotografijah kažejo na srečanje z 'Drugim', resnični razvoj poteka znotraj družbene mreže popotnikov.«* (Po Binder, 2002: 23).

Po Sørensenju je pripovedovanje popotniških zgodb tudi eden izmed načinov reproduciranja strukturnih elementov popotniške kulture (to so določene prakse, izmenjava potovalnih informacij, posebna popotniška ideologija ter posebni simboli menjave). Namen popotniških zgodb torej ni širjenje resničnih informacij, temveč reprodukcija elementov popotniške kulture. Ti elementi se torej nenehno ponavljajo v obliki verbalnega diskurza, vendar ni nujno, da jih vsi povsod prakticirajo. Do neke mere jih je nekdo že nekje doživel (prim. Anderskov, 2002: 22, 23).

5.1. KDO JE AKTER POPOTNIŠKE KULTURE?

Po Sørensenju je popotniška kultura oblikovana okoli tujcev, ki jim je skupno le to, da so popotniki in si delijo značilnosti popotniške kulture (Sørensen, 2002: 18). Kljub temu pa se med popotniki kažejo tudi druge skupne točke: večina je heteroseksualnih belcev, starih med 20 in 30 let, ki prihajajo iz dežel t. i. 'zahodnega sveta' (Zahodna Evropa, ZDA, Avstralija, Nova Zelandija, Izrael)³⁷. Tudi moji informatorji so na svojih potovanjih srečevali popotnike iz Zahodne Evrope, Avstralije, Severne Amerike in Izraela, redko iz Azije (iz azijskih dežel), Afrike in Južne Amerike. Po mnenju enega izmed informatorjev je to povezano z denarjem: *»Enkrat sm sreču enga Venezuelca al Kolumbijca, ne vem kva je bil, u Egiptu. On je mel pač*

³⁷ Že Sørensen leta 1992 odkriva majhno število črnih popotnikov v jugovzhodni Afriki (prim. Anderskov, 2002: 17).

dost keša, da je lahko pač potval. Drgač pa bl ne, ostali ne potujejo tok. Ni dnarja. Mal dnarja mal muzke.»(Informator št. 6).

Anderskova med popotniki tudi ni zasledila veliko predebelih ali invalidnih ljudi³⁸. To naj bi bilo povezano s popularno predstavo o popotništvu kot zelo težki fizični izkušnji, v kateri vsi ne morejo sodelovati (Anderskov, 2002: 18).

Med popotniki, ki jih je preučevala Anderskova, je bilo opazno tudi manjše število homoseksualcev, čeprav se je v zadnjih letih v vodnikih (vsaj v publikaciji Lonely Planet) pojavila homoseksualnost kot posebna kategorija, ki homoseksualne popotnike obvešča o tem, kakšen odnos imajo države do homoseksualnosti, kje so bari za homoseksualce ipd.³⁹

Po eni strani torej omenjene mlade družijo nekatere skupne značilnosti, ki hkrati 'izključujejo' vse, ki niso zahodni, hetrsoseksualni belci. Status popotnika (travelerja) je bil že v preteklosti pripisan predvsem ekonomsko preskrbljenemu belcu, evropskemu moškemu, ki se je na potovanje podal zaradi izobraževalnih, junaških ali znanstvenih namenov. Prostorskih premikanj migrantskih delavcev ter služabnikov zaradi razreda in rase niso obravnavali kot potovanja (prim. Moutafi, 2000: 204).

Po drugi strani pa gre v popotniški kulturi za heterogeno skupino ljudi z različnimi osebnimi in kulturnimi ozadji oziroma zgodovinami. Kljub temu pa vse kaže, da popotnike veže neka skupna predstava o tem, kdo je pravi popotnik. Tudi Schwartz je opazil, da med popotniki, čeprav so iz različnih držav obstaja »skupna kultura deljenih percepcij in vrednot.« (Binder, 2002: 9). Tako kot so avtorji (J.Binder, Anderskov, Cooley, Pearce) v svojih raziskavah odkrivali skupne značilnosti popotnikov, sem med informatorji v intervjujih te podrobnosti opazila tudi sama.

³⁸ Predvsem v smislu brez roke ali noge in ne na primer tetraplegikov, pri katerih bi bilo potovanje na popotniški način res težje.

³⁹ Seveda se med popotniki pojavljajo tudi vse te skupine, le da so manj pogoste.

6. ELEMENTI POPOTNIŠKE KULTURE

Na naslednjih straneh se bom bolj podrobno posvetila nekaterim pomembnim elementom popotniške kulture. Podrobneje se bom posvetila samemu potovanju oziroma itinerariju, prikazala bom potovanje kot del avanture, predstavila pomen nizkega proračuna na potovanju ter pomembnost spoznavanja ljudi.

6.1. POT

6.1.1. LINEARNOST TER HITROST PREMIKANJA

Medtem, ko je za množični turizem značilno zasidranje na enem kraju, iz katerega popotniki po navadi potujejo okoli in se vračajo nazaj, je pri popotnikih poudarjena predvsem lineranost, na pomikanju naprej. Sam cilj nima tako velikega pomena kot potovanje samo. Po mnenju Anderskove popotniki visoko vrednotijo potovanje zaradi dveh razlogov. Po eni strani je potovanje osebni test tako fizične kot psihične in čustvene moči. Fizične zato, ker je potovanje samo lahko zelo naporno in težavno, psihično in čustveno pa zato, ker mora popotnik kar naprej paziti na svoje reči in se učiti potrpežljivosti. Po drugi strani pa je v kulturi popotništva potovanje visoko vrednoteno in zato mora popotnik veliko potovati (Anderskov, 2002: 33).

Potovanje je naporno tudi zato, ker popotniki radi potujejo z lokalnimi avtobusi in vlaki, v katerih pa je, kot pravi Brock Phillips, vroče, gneča in so velikokrat zelo počasni. Vendar je za popotnike vse to del avanture ter spoznavanja kulture. O tem zgovorno pripoveduje popotnik, informator Philipsa v Queposu, ki je svojo tridnevno vožnjo iz Gvatemale v Costa Rico opisal kot avanturo, ki ga je s tovornjaki vodila preko blatnih poti (prim. Phillips, 1998: 7).

Tako kot je pomembna linearnost poti, je pomembno tudi hitro premikanje. Popotniki ostanejo v istem kraju povprečno dva dni, nato potujejo naprej. Vsi moji informatorji so na enem kraju ostali približno dan ali dva in so nato odpotovali proti novemu cilju. Eden izmed informatorjev, ki je osem mesecev potoval okoli sveta in je bil v enem kraju povprečno dva dni, najdlje pa nekoč sedem dni, je razlog za takšno premikanje opisal takole: *»Sem vsak dan hotu kej novga vidt, a veš. Res tist, prov hočš vidt, k en otrok si. Sploh ne morš bit doma, sploh ne morš bit u guesthousu, da ne greš si kšno stvar pogledat. Vse, k otrok, vse sm hotu*

vidt, vse.«(Informator št. 8). Nekateri kraji pa lahko komu preprosto niso všeč, zato iz njih 'beži' ali pa v njih ni 'nič bilo', morda pa je kraj le vmesna točka do določenega cilja. Popotniki so na enem kraju najdlje povprečno ostali štiri do pet dni, dva po sedem dni in eden deset. To gre pripisati lepim plažam, krajem »kjer je blo okrog tok za vidt⁴⁰«(informator št. 1), včasih pa tudi muhastim vremenskim razmeram.

6.1.2. FLEKSIBILEN POTOVALNI NAČRT (ITINERARIJ) TER POTOVANJE PO NEUHOJENIH POTEH

Pri popotništvu je predvsem pomembno, da potovanje ni vnaprej pripravljeno, to pa omogoča fleksibilen itinerarij. To je ena izmed ključnih razlik med turisti in popotniki, ki jih omenjajo informatorji, saj turisti večinoma potujejo preko agencij, tam pa je celoten načrt potovanja vnaprej pripravljen. Nihče izmed informatorjev ni imel poti vnaprej pripravljene, vsi so imeli pripravljen le nek okvirni načrt ali kot pravi informatorka: »Ja, ponavad tko eno okvirno, en okvirn itinerarij si že prej nardim, po pa še mal spremeniš, k tm vidš na terenu kako je, k ti še drugi popotnikarji povejo kam je fajn it pa kam ne.«(Informator št. 2). Pot se tako na potovanju oblikuje sproti, saj šele tam popotnik vidi, kaj je časovno in finančno mogoče. Poleg tega pa mu šele na potovanju lahko domačini ali drugi popotniki posredujejo informacije o različnih krajih, o področjih, ki jih je vredno videti oziroma obiskati: »Un je reku pejt kê, pa kê, tm je ful dobr, pa ugodno, pa pocen, pa tko, pejt kê, o.k., greva pogledat, če je dobr.«(Informator št. 6).

Fleksibilni itinerarij in neorganizirana pot popotniku dajeta občutek svobode in neodvisnosti, saj se tako lahko vsak dan sam odloči, kam bo šel in kje bo spal. Popotnik tako občuti, da 'lahko počne kar hoče', kar je večkrat v nasprotju z življenjem doma, kjer mora upoštevati tudi pričakovanja družine, prijateljev, delodajalcev ter družbene norme (prim. Anderskov, 2002: 22). Občutek svobode in neodvisnosti posamezniku tudi vliva pogum in prepričanje, da marsikaj zmore sam. Zato popotniki visoko vrednotijo tudi potovanje po neustaljenih (neuhojenih) poteh ali, kot pravijo avtorji, 'going off the beaten track'⁴¹ (Binder, Anderskov). V okviru popotniške kulture je tak način potovanja višje vrednoten kot potovanje po ustaljenih, prehojenih poteh oziroma 'on the beaten track'. Kot pravi Anderskova, je

⁴⁰ Tu bi omenila zanimivost, kako po eni strani popotniki na svojih potovanjih želijo priti čim bližje kulturi in ljudem ter spoznavati njihovo vsakdanje življenje, po drugi strani pa se zadržujejo predvsem v krajih polnih znamenitosti ali različnih dejavnosti.

⁴¹ Čeprav, kot piše MacCannell, popotnik (kot traveler) danes v svetu težko najde prostor v svetu, ki ni že vnaprej pripravljen, da ga prenoči, torej prostor, ki se ga ni dotaknila turistična industrija (MacCannell, 2001: 382).

potovanje po neustaljenih poteh test čustvene, kulturne ter fizične moči in je pomembno za oblikovanje osebne identitete. Ker je prav takšna oblika potovanja v popotniški kulturi visoko vrednotena, mora 'pravi' popotnik ubirati predvsem poti, ki ne sodijo med znane in ustaljene.⁴² Vendar pa se na neustaljenih poteh popotnik lahko počuti zelo osamljeno, še posebej takrat, ko potuje sam. Tedaj je obdan le z domačini, nikjer ni nobenega popotnika, s katerim bi se identificiral oziroma povezal (prim. Binder, 2002: 9). Kot pravi Binderjeva, imajo vsi poleg sebe radi koga, s katerim so si podobni in se lahko povežejo, kar omogoča popotniška kultura (prim. Binder, 2002: 8).

Toda, kot sem že omenila, se struktura popotniške kulture pogosto razlikuje od prakse. Popotniki manj potujejo po neustaljenih poteh, kot to radi poudarjajo. Izkazalo se je tudi, da medtem ko popotniki radi poudarjajo svojo neodvisnost, organiziranost potovanj pa pripisujejo turistom, se tudi sami večkrat udeležijo kratkih, a kljub temu organiziranih izletov (razni trekingi, plezanja po ledeniku). Vsaj pet informatorjev je na svojih potovanjih kupilo dvo- ali tridnevne izlete. Nekateri so odšli na trekinge, drugi na plavanje z delfini ali ogled pingvinov ipd. Eden izmed informatorjev se je teh organiziranih izletov udeležil zaradi spoznavanja ljudi: *»Na večdnevni izletih k jih tko kupš, največ ljudi spoznaš. In to jz, če komu kej priporočam, čeprav so kšne zadeve dost drage, ampak to more folk it, k tm največ ljudi spoznaš.« (Informator št. 8).* Preostali štirje pa so se jih udeležili, ker - drugače kot organizirano - stvari ne bi mogli narediti oziroma videti: *»Hm, kšne stvari so tko turistično narijene, da ne morš it drugač, kokr da greš, da plačaš, ne. Sam če si že tm, boš seveda dal, zato kr to je once in a lifetime.« (Informator št. 1).* Poleg tega, da je to enkrat v življenju, pa je pomembno tudi, da si ti tisti, ki se odločišl, kdaj boš šel in s kom: *»Sej smo tut te turistične stvari, ne, u grupi, tm jet na ledenik plezat al pa un tret, sam, valda se tega ne boš sam lotu, ne. Ampak sam se pa odločš, kdaj greš km, u kakšni režiji in to.« (Informator št. 1).*

6.2. UNIKATNA AVANTURA

Občutek, da počneš nekaj enkratnega in unikatnega, nekaj, kar je 'once in a lifetime', je pomemben del popotniške kulture ter popotniške identitete. Po Binderjevi je občutek nečesa unikatnega eden glavnih razlogov za potovanje popotnikov. Omogočilo naj bi mu

⁴² Zanimivo je, da je Lonely Planet kot posebno kategorijo uvedel 'Going off the beaten track'. Turistični vodnik torej reklamira tisto, kar ne bi smelo biti reklamirano.

večjo samozavest ter razlikovanje med seboj in tistimi, ki so ostali doma: »Takrat, ko sem popotnik, se na nek način počutim drugače in boljše kot ostali.« (Binder, 2004: 105).

Izkušnje na potovanju niso avanturistične v smislu življenjske ogroženosti, temveč vsakdanje izkušnje postanejo del neponovljive avanture. Vse, kar je doma del rutine, postane na potovanju avantura. To lahko opazimo v zgodbah, ki jih popotniku pripovedujejo, ko se vrnejo domov ali pa na raznih potopisnih predavanjih, ki jih ob vrnitvi priredijo. Poleg zgodovinskih in zemljepisnih podatkov zgodbe in predavanja velikokrat vsebujejo anekdote o dolgih vožnjah v prepolnih avtobusih, o umazanih prenočiščih ali o nenavadni hrani, ki so jo poskusili. Informator, ki je osem mesecev potoval okoli sveta, je v svoje pripovedovanje vpletal npr. takšne zgodbe: »*Ful kulturni šok, Kitajska, in to je stalni bus bil in notr postle, u avtobusu. K je čez noč vozu. Kr neki, res, tm, vsi štunfe dol, noge so nama smrdele, sva lih za šoferjem sedela in so šoferjem smrdele noge, ful zanimiv.*« (Informator št. 8). Tudi neprijetne izkušnje, kot npr. zastrupitve s hrano, lahko postanejo del zanimive dogodivščine: »*K sva mela ful problemov, pa slabo sva se počutla, neki sva se zastrupla s hrano in to je blo grozn. Prov grozn, grozn. Nisva vedla, al bi se jokala al ne. Veš, to so taki dobri občutki. Dobri občutki, dobr je, da enkrat to doživiš. Grozni občutki.*«⁴³ (Informator št. 8).

Želja po avanturi je povezana z spontanostjo, svobodo in neznanim (prim. Binder 2002: 20), avantura je tako del novih izkušenj kot možnost razlikovanja sebe od tistih doma. »Avantura v tem kontekstu izgubi svojo konotacijo nečesa ekstremnega ali zelo posebnega ter postane nekaj, kar je del osebne izkušnje in ima možnost postati del zgodbe ali naracije posameznika.« (Binder, 2002: 23). Že potovanje samo predstavlja avanturo, izziv, saj moraš vsak dan sproti poskrbeti, kje boš spal, kaj boš počel, kdaj in kam se boš odpravil v naslednji kraj. V nasprotju z vsakdanjim življenjem doma, ki je večkrat predvidljivo, je potovanje vsak dan polno nepredvidljivih malenkosti: »*K mi je to ena stvar, k mi ni monotona, ampak tist, kr res nkol ne veš, kaj te čaka u naslednjem momentu.*« (Informator št. 4).

Avantura ni povezana s tem, da počneš nekaj, česar še ni nihče počel, temveč, da sam izkusiš čim več stvari. Neponovljiva izkušnja je torej pomembna za popotnikov osebni razvoj ter za oblikovanje popotniške identitete. Poleg avanture popotniškega vsakdana poskušajo popotniki v svojem potovanju izkusiti čim več, pri čemer jim pomagajo organizirani izleti. Tako lahko popotniki v najkrajšem času plavajo z delfini ali jahajo slone ter se podajo na treking v džunglo (prim. Binder, 2002: 20).

⁴³ Jane Teas piše, da je med popotniki bolečina povezana s pozitivnim, saj kaže na trud, ki ga mora popotnik vložiti v svoje potovanje (prim. Teas, 1988: 36).

6.3. POTOVANJE Z NIZKIM PRORAČUNOM

Van den Berghe (prim. Cooley, 1999: 2) pravi, da domačini v San Cristobal de las Casas popotništvo imenujejo 'turismo pobre' (revni turizem)⁴⁴ ali 'turismo de mochilla'⁴⁵. Tudi popotniki sami priznavajo, da je pri potovanju pomembno čim več videti za čim manj denarja: *»Hm ... nekdo pač neorganizirano, s čim manj dnarja, čim več vidt, z ruzakom na rami. Pač, ja, da, ne vem, spi bol u teh hostlih, kempih ... bol ko ne, da pridš poceni skoz.«* (Informator št. 5). Kot navajajo avtorji (Philips, Binder) naj bi popotniki povprečno zapravili 10 dolarjev na dan⁴⁶, v 'zahodnih' industrijskih državah pa tudi po 30 dolarjev na dan. Eden izmed informatorjev je imel v Aziji 'dnevni budžet' 3000 tolarjev, ki je zajemal vso hrano, prenočišča ter prevoze.

Zaradi omejene porabe denarja večina popotnikov išče najbolj poceni prenočišča, nekateri tudi ne glede na udobje ali stanje, v kakršnem je prenočišče: *»Streha pušča in vohaš lahko smrad vlažne žimnice. Paziti morava, da se ne dotakneva ogromne pajkove mreže, ki visi med najinima posteljama.«* (Binder, 2002: 16). Popotniki spijo predvsem v poceni mladinskih domovih ('youth hostlih') ali kampih. Podatke o tem poiščejo v Lonely Planetu ali pa jih izvedo od drugih popotnikov.⁴⁷ Skoraj vsi informatorji so prenočišče izbirali na osnovi cene (prvi kriterij izbire prenočišča je bila cena). A nekaterim so tudi hostli in kampi velikokrat predragi, zato se odločijo še za cenejše možnosti, kot na primer brezplačno spanje na strehah hotelov ali pa kar na cesti: *»Po sva pa nekje pustila prtlago, na eni železniški postaji, ne, na avtobusni sred mesta, točn, k je tko zgledal k nč, ampak je bla pa kao ta nočna tut za prtlage dt. Po sva šla pa mau po mestu, mau tm okrog, in sva se pol kr nekam tm usedla in zalegla in kt, da bi bla dva klošarja.«* (Informator št. 8).

Cena je pomembna tudi pri izbiri transporta. Večina popotnikov potuje s cenejšimi lokalnimi avtobusi ali vlaki, nekateri pa se odpravijo tudi na avtostop. Čeprav nekateri najamejo tudi avto (kot na primer informatorka, ki je potovala po Novi Zelandiji), pa se komu tak način potovanja ne zdi tako popotniški: *»Če si tm avto najameš, pol, ne vem, no, kot backpackerja pojmujem bl tizga, k recimo nima tok keša, da bi si avto najel, pa tko ne. Razen če jih pač več skupi pa da loh skupi najamejo pa da, da tko pridejo skoz.«* (Informator št. 10).

⁴⁴ Za nekatere domačine je nerazumljivo, da so ti popotniki revni, saj so si lahko kupili letalsko karto, ki mnogokrat stane več, kot letni dohodek domačinov (prim. Riley, 1988: 321).

⁴⁵ Mochilla (špansko) pomeni nahrbtnik.

⁴⁶ To je približno 2400 SIT, odvisno pa je seveda tudi od dežele, kjer potuješ.

⁴⁷ Hostel predstavlja na nek način enega izmed fizičnih prostorov popotniške kulture, saj se med drugim prav v hostlih popotniki med seboj spoznavajo ter si izmenjujejo informacije.

Nizki proračun oz. 'low budget' je torej pomemben element popotniške kulture, ki jo je nek popotnik povzel takole: »Backpackers are just willing to put up with more shit than your average tourist. It's all part of the experience.« (Popotniki prenesejo več kot povprečen turist. Vse je del izkušnje) (Philips, 1998: 7). Potovati z malo denarja tako predstavlja posebno izkušnjo in je torej del avanture. Poleg tega, da s tem, ko porabijo čim manj denarja na dan lahko na potovanju ostanejo dlje časa⁴⁸, pa menijo, da se tako tudi približajo lokalnemu prebivalstvu. Popotniki radi poudarijo, da potujejo z LOKALNIMI avtobusi ter da jedo v LOKALNIH restavracijah in ne želijo spati v velikih turističnih zahodnih hotelih: »*Vedla sva samo za en zahodnjaški hotel. A veš, to pa nisva hotla, ne.*« (Informator št. 8).

Po Binderjevi je nizki proračun povezan z zavračanjem materializma in kapitalizma. V diskurzu popotništva je življenje doma povezano z materializmom in s površinskostjo, med potovanjem pa te stvari izginejo in posameznik je znova soočen le s sabo. 'Z igranjem revščine' naj bi se popotniki lažje približali ljudem v deželah 'tretjega sveta', medtem ko je revščina predstavljena kot pozitivna redukcija, kot vrnitev k bistvu življenja (prim. Binder, 2004: 104). Cooley razvija tezo, da se popotniki s svojim načinom potovanja upirajo preveč udobnemu življenju doma (komoditizaciji – angl. commoditization, čeprav je danes tudi turizem podvržen istemu procesu⁴⁹ (prim. Cooley, 1999: 9). Po drugi strani pa Cooley v svoji raziskavi ugotavlja, da se popotniki zavedajo (v nasprotju s turisti), da so tudi sami vključeni v 'turistični imperializem', v katerem pripadniki ekonomsko varnih držav izkoriščajo prebivalce manj razvitih območij (prim. Cooley, 1999: 7).

Skrajni primer upiranja modernemu svetu predstavljajo popotniki, ki na potovanjih ustanavljajo razne komune. Eden izmed informatorjev je na svojih potovanjih naletel na popotnike, ki so zaradi upiranja globalizaciji in 'civilizaciji' ustvarili eno takšnih komun.⁵⁰ Z idejo mladih popotnikov, odpadnikov moderne družbe, ki gradijo 'boljšo družbo', se poigrava tudi Alex Garland v knjigi Obala, čeprav se je njegova ideja razrasla do ekstrema.

⁴⁸ Dolžina potovanja se popotnikom zdi pomembna, saj se po besedah nekaterih šele po enem mesecu dobro privadiš na novo okolje. Povprečno naj bi popotniki potovali od treh do šest mesecev, nekateri pa se zato, da bi lahko na potovanju ostali čim dlje tudi zaposlijo.

⁴⁹ Barbara Kirshenblatt-Gimblett pravi, da danes za potovanje ni več potrebno toliko napora kot včasih, zato ljudje potujejo udobno in iščejo avanture drugje (rafting ...), uveljavlja se avanturistični turizem (prim. Cooley, 1999: 9).

⁵⁰ Zanimivo pa je, kot je povedal informator, da komuno in sebe vzdržujejo tako, da po tri mesece hodijo delat v New York, da zaslužijo dovolj denarja.

6.4. SPOZNAVANJE LJUDI IN INTERAKCIJA Z LOKALNIM PREBIVALSTVOM

Kot je opozoril že Pearce, je spoznavanje ljudi na potovanju ena glavnih značilnosti popotništva (prim. Binder, 2002: 9). Navezovanje stikov z drugimi popotniki večinoma ni težavno, saj vse družijo želja po spoznavanju novih ljudi. Poleg tega pa imajo popolni tujci skupno temo pogovora: potovanje (prim. Anderskov, 2002: 27). Kot pravi informatorka: *»Tm neka taka komuna zmer rata, backpackerji vsi skupi, tko da kar se tega tiče je laži, k maš skupno temo.«* (Informator št. 9). Pogovori med popotniki se večinoma sučejo okoli potovanj⁵¹ ali kot pravi ena izmed informatork, ki je potovala po Peruju: *»Vedno je blo vprašanje, iz kje prhajaš, kam greš pa kok cajta si na poti, pa če znaš špansk al pa ne, to je blo pa četrto, pa kako si se tok dobr nauču. Aja, pa če so te okradl. To so bla pač unih pet uprašan.«* (Informator št. 1). Pogovori o potovanju pa niso le začetna tema pogovora, temveč predstavljajo tudi najpomembnejši vir informacij.

Medtem ko nekatere kraje in prenočišča popotniki izbirajo preko vodnika (posebej publikacij Lonely Planet), pa se najbolj zanesejo na ustne informacije drugih popotnikov: *»Hostl, če nm je kdo svetvou, smo šle zihr u un hostl, to se je zgodil po mojem ene dvakrat al pa trikrat, drgač pa itak Let's go al pa Lonely Planet, pa ja, ful smo upoštevale mnenja, če nm je kdo reku kej od teh backpackerjev. Če ni bil debil, če si se počteku z njim na eni taki ravni.«* (Informator št. 1). Pot si popotniki torej oblikujejo na osnovi mnenj in izkušenj drugih popotnikov: *»Če se mi je ena stvar zdela zanimiva, da me je neki prvlačl, rečmo u smislu tem, al je kdo reku, da ne it kê, al da je kdo reku, kê pa morš it, pa sm mu tko zaupu, sem vidu da je kul, ne ...«* (Informator št. 7). Vendar pa informacij ne sprejemajo od vsakega popotnika, temveč le od tistih, s katerimi se dobro razumejo in pri katerih vidijo podobnost s seboj: *»Itak se pa vedno družš s folkom ... k tko, s podobnimi, to itak takoj ocenš, na podobni vibraciji, to takoj vidš. Ful začutš energijo.«* (Informator št. 7). Tudi informatorka, ki je sama potovala po Afriki in Mehiki ter Gvatemali, je pri druženju poudarila energijo: *»Prepoznaváš se po temu kot, ne vem, tut mi se v vsakdanjem življenju prepoznavamo al pa družmo glede na energijo. Hočš, nočš smo si prvlačni al pa odbojni. In tut tko je na potovanju.«* (Informator št. 3).

Z začetnimi temami pogovora lahko popotnik ugotovi, ali želi z drugim popotnikom nadaljevati interakcijo ali ne. Če sta si všeč, se začetna vprašanja razvijejo v bolj podrobne popotniške izkušnje in zgodbe (Laurie-Murphy, 2001: 55). Če pa ne, pa lahko še vedno *»rečeš: ajde čao.«* (Informator št. 1). Na potovanju noben popotnik ne pričakuje zavezanosti

⁵¹ Vsaj na začetku, z daljšimi pogovori se odpre veliko različnih tem.

odnosu. »Tut če potuješ s kom skupi, je vedno tist, nobene zamere ni, če vmes rečeš adijo, ti greš levo, un gre desno, pa pač zaključš.« (Informator št. 9).

Ena izmed tem pogovora, ki se tudi večkrat ponavlja, je primerjava držav in njihovih značilnosti: »Ponavad so te ljudje iz drugih držav, ne, Slovencev lih ni, ne vem kolk, pa so tiste obične, k kšnga tujca spoznaš, da se o razlikah pa o podobnostih pogovarjaš, pa tko naprej.« (Informator št. 10). Med seboj primerjajo takšne in drugačne podrobnosti, kot je na primer »kako se žvali oglašajo«⁵² (informator št. 6) ali »pa dostkrat tut o prehrambenih navadah pa o ceni pira običajno, tko se mi zdi, da se najbl primerja države med sabo.«⁵³ (Informator št. 9).

Primerjava kulturnih sistemov je pomembna za posameznikov identifikacijski proces, saj »ga spodbuja k refleksiji lastne 'cultural baggage' in odpira drugačen pogled na življenje doma.« (Anderskov, 2002: 28).

6.4.1. POVEJ MI, KJE SI BIL, IN POVEM TI, KDO SI (pomembnost izmenjave informacij)

»To, katere kraje se je kdo odločil obiskati in kateri med njimi so mu najbolj všeč, ti lahko pove ogromno o človeku.« (Garland, 2000: 218).

Izmenjava informacij med popotniki je pomembna tudi zato, da lahko popotnik primerja svoje potovalne izkušnje z drugimi. Tako ugotavlja, kako mu uspeva kot popotniku, ali zna dobro izrabiti svoj potovalni čas, kar je pomembno za percepcijo samega sebe in je povezano z oblikovanjem identitete (prim. Anderskov, 2002: 27). Z izmenjavo popotniških zgodb popotnik ugotovi, koliko se je približal neki deželi in njenim ljudem: »To pa pol vidš evo, k se z drugimi backapckerji pogovarjaš, kok lahko še bl [spoznaš določen vidik življenja dežele], kr se ti čudn zdi, k se je model isto obnašu kt oni [domačini], mislm tko res, če pač ne bi vizualno zgledu Evropjec, bi ga lahko čist komot zamešu po obnašanju. Pa tko, en vidik

⁵² Kako se na primer oglašajo petelin v Angliji ali na Japonskem

⁵³ Večkrat pa se je že zgodilo, da so slovenski popotniki več govorili kot drugi, saj je bilo treba najprej pojasniti, kje Slovenija sploh je. Poleg tega je Slovenija, ki je bila nekoč del nekdanje Jugoslavije, kjer je po razpadu divjala krvava vojna, za popotnike očitno zanimiva tema: »Sploh pa mi, k smo Slovenci, pa smo iz bivše Juge, običajno ns več sprašujejo, k mi druge, k mi dostkrat bolš poznamo njihove države, sploh evropske, kr smo u dostih že bli mogoče, njih pa zanima, kaj se je dogajal u Jugi, k so gledal sam po televiziji, pa majo mogoče prvič prilko govorit s kom, k je živel tm pa k lahko mal pove, kako je blo. Tko da, to se mi je dostkrat zgodl, da to ljudje sprašujejo.« (Informator št. 9).

definitivno, definitivno se da še bl, to tko vidš, ampak vidš pa tut, kok se da mn.»(Informator št. 1).

S tem, ko popotniki od nekaterih sprejemajo informacije od nekaterih pa ne, se tudi ustvarja hierarhija med popotniki (prim. Anderskov, 2002: 33). Večina informatorjev je to hierarhično urejenost zavrnila⁵⁴, a dve informatorki sta bili mnenja, da se izoblikujejo neke določene razlike, vendar ne v smislu superiornosti in inferiornosti: *»Bacpakcerji smo pač vsi na easy, u glavnem mladi pa odprti, hm, pa lih zato, k si odprt, ni nobene hierarhije nobene superiornosti, inferiornosti, po drugi strani pa se kr mi sami med sabo pohierarhiziramo lih po tem, kok je bil kdo. Pa nm ni nč narobe, pa nm ne gre nč na živce, da un bl govori, pa da se dela mau bl tko, nm je to čist kul, k pač hočmo vse zvedt.»(Informator št. 1).* Razlike se predvsem izoblikujejo na osnovi dolžine potovanja: *»Un, k je dl potval, je več govoru, un, k je mn potval, je sam u glavnem poslušu. In na ta način je, zarad tega, kr on deli svoje znanje, k ga je dubu.»(Informator št. 1).* Popotnik, ki je torej na potovanju že dalj časa in se že dobro znajde v novi deželi, želi posredovati svoje izkušnje novim popotnikom, da se bodo lažje znašli. Druga informatorka pa meni, da se hierarhija izoblikuje na osnovi tega, koliko denarja kdo porabi na dan. Predvsem je na tem mestu pomembno upoštevati, da hierarhija v tem kontekstu pomeni predvsem odmikanje oziroma približevanje idealu pravega popotnika.

Za posameznikovo percepcijo je pomembno, da bodo drugi popotniki sprejeli njegove informacije in mu posredovali svoje, saj je njegovo potovanje odvisno od teh informacij, po drugi strani pa, če popotnik ne bi izmenjeval svojih izkušenj in popotniškega znanja, ne bi imel nikogar za druženje. Poleg tega pa ga brez izmenjave informacij popotniki sami ne bi opredelili kot popotnika in bi torej izgubil svojo popotniško identiteto (prim. Anderskov, 2002: 34). Če več ljudi želi prejeti tvoje informacije, pomeni da ti kot popotniku dobro uspeva.

Izmenjava informacij med popotniki je osrednjega pomena za popotniško kulturo, saj predstavlja recipročno dejanje-dajanje in sprejemanje informacij. Gre torej za družbeno dejanje, s katerim popotnik pokaže svoj odnos, spoštovanje do drugega popotnika. Kot je povedala informatorka, lahko pričakujemo, da se bo pogovor sukal predvsem okoli potovanja in ne toliko o državi, iz katere popotnik prihaja, saj *»njega bi mogoče pa še kr mau užalu, če ga ne bi sprašvou, kaj se je njemu dogajal na potvanju, ampak kaj se dogaja pr njemu doma. Mislm, kaj zdej to, on je pršu sm, ni pa doma, ne.»(Informator št. 1).*

⁵⁴ Mislim, da ta beseda nosi negativno konotacijo neenakomerno razporejene družbene moči.

6.4.2. PODOBNOST ZDRUŽUJE

Stiki s popotniki se navezujejo na avtobusih, vlakih, raznih organiziranih izletih in seveda predvsem v mladinskih hotelih oziroma hostlih. Na osnovi skupnih jezikov in interesov popotniki gradijo 'transnacionalno' mrežo (prim. Binder, 2002: 5). Med pogovori v hotelih se začne preko popotniških zgodb in izkušenj oblikovati popotniška skupnost.⁵⁵ Njene značilnosti se izoblikujejo na osnovi domačega, družinskega razpoloženja ter s postavitvijo mej oziroma z razlikovanjem od lokalnega 'Drugega' ter po drugi strani z razlikovanjem od tistih, ki so ostali doma (prim. Binder, 2004: 99). Kot pravi informatorka, so tako na eni strani *»mi turisti, pa pol na drugi strani domačini«*.⁵⁶ (Informator št. 2). Popotniška kultura se tako vzpostavlja na osnovi podobnosti med popotniki ter njihovega razlikovanja po eni strani od turistov, ter po drugi strani od 'lokalnega Drugega'.

Popotniki se torej družijo med sabo na osnovi podobnosti. Kot pravi informatorka: *»Takrt smo mi eno, ne. Takrt, to, k sm že prej rekla, takrt smo mi Evropejci in smo mi iz enga kontinenta, ne. Sej tut k smo se, kako so ns prepoznal, iz kje ste, iz Evrope. Aha, o.k., iz Evrope. To je na primer ... se takoj vid, pač, u istem košu. In mi smo u istem košu počutl.«* (Informator št. 1). Po Binderjevi se 'istost' zahodnega sveta vzpostavi v nasprotju z 'Drugostjo' (Otherness) preostalega sveta (prim. Binder, 2001: 2).

Zanimivo pa je, da se tudi znotraj te podobnosti izoblikujejo razlike: *»Je pa tut neka segregacija po youth hostlih običajno. En je ameriški, en je evropsko-novozelandski, u Mehiki je na eni plaži večina Američanov, Evropejci so bli pa dol, 300 km nižje, a veš. Sej ne povsod, na parih koncih pa vidš, k se tut kšni Evropejci, pa kšni Angleži pa tko, zlo radi mal distancirajo od kšnih Američanov.«* (Informator št. 9). Podobno je fant, ki je osem mesecv potoval okoli sveta, opisal svojo izkušnjo na zabavi ob polni luni (full moon partyu)⁵⁷ na Tajske: *»Sam nisva pa najdla tega stika, kaj pa vem, ampak mogoče to, da smo res mogoče tok drgačni. A veš, te popotniki Angleži, Avstralci, oni ns ne upoštevajo kej dost, da bi bli družba pa to. Ni, ni, sej so prjazni, na primer Novozelandci, Avstralci so ful, ne, ampak k se pa oni [začnejo med sabo družiti], k jih je pa tm ogromn, ne, par tisoč teh ljudi, a veš, ne vem, al se pa tut sama nisva znajdla.«* (Informator št. 8).

⁵⁵ Tu Binderjeva govori o 'imaginarni skupnosti', koncept, ki ga povzema po B. Andersonu. Anderson koncept 'imaginarne skupnosti' uporablja za značilnosti nacije, ki je 'imaginarna skupnost' zato, ker se njeni člani nikoli ne bodo poznali, a v mislih vsakega živi ideja o njihovi skupnosti (prim. Binder, 2002: 10).

⁵⁶ Zanimivo je, da, kot sem že omenila, se nihče izmed informatorjev ni opredelil kot turist, a vendar je med intervjujem kljub temu uporabljal to oznako tudi zase.

⁵⁷ Na Tajske je na otoku Ko Pha-Ngan ob vsaki polni luni velika zabava. Ta je postala med popotniki zelo popularen dogodek in večina se zabave poskuša udeležiti, če je le mogoče.

7. STRAN OD TURISTOV K DOMAČINOM

Medtem ko druženje s popotniki zagotavlja informacije, domačnost in varuje pred osamljenostjo potovanja, pa se s spoznavanjem lokalnega prebivalstva popotnik približa deželi in kulturi: *»Sem si bl želela pač z lokalci družt, kr bl prideš u stik s kulturo, z naravo, z običaji, samim vsakdanjim življenjem, prejšnjim življenjem, tko pač, sej ni nujno, da mora bit lih tradicionalno, ampak kr se zdej dogaja pa to, da veš o ekonomiji, pač da zveš, te splošne stvari ti bo laži povedu nekdo, k tm živi kot pa nekdo, ki tja prhaja, pa si isto lahko stvari prek vodiča pogleda kot jz.«*(Informator št. 3). Ko se družiš z domačini, lahko počneš stvari, ki jih počnejo oni: *»Če si z njimi, ti oni pokažejo, kako se žura, kako se to dela, kako se žvi, kaj se jé, kaj je bolš, kaj slabš u tistih razmerah, ne. Sej oni tm živijo.«*(Informator št. 1).

Tako zaradi želje po stiku z 'Drugim', domačini, popotniki pohajkujejo po mestu, iščoč 'lokalne' trgovine, bare in druge prostore. Želja po doživetju ne le glavnih mestnih oziroma državnih znamenitosti jih vodi v različne 'odročne'⁵⁸ kraje in prostore, kjer naj bi navezali odnose z domačini: *»Tm, k je turizm razvit, tm maš vedno, tm so vedno, hm, tm se je ful težko z lokalci skompat. Tm, k pa ni turistov, tm se boš pa takoj skompu, recmo.«*(Informator št. 7). Čeprav si torej ogledujejo tudi turistične znamenitosti⁵⁹, je predvsem pomembno iti preko turističnih točk v neznane in manj obiskane kraje. Turistične kraje je torej treba videti, toda *»ne pa da bi sam po teh. K te zanimajo tut te mal odročni kraji, kjer res ne vidš turistov in tko, oboje mislm.«*(Informator št. 2). Popotnikom je zelo pomembna avtentičnost prostora in izkušnje. Kadar prostor, ki ga obiščejo, ni 'resnično' drugačen, so velikokrat razočarani. Zaradi želje po avtentičnosti popotniki poskušajo potovati tja, kamor 'nihče ne gre' (noben zahodnjak). Navzočnost drugih turistov je v napoto izkušnji 'Drugega' in drugačnega (prim. Deforges, 1998: 182). Glavna značilnost avtentičnega prostora je torej odsotnost turistične industrije.

Vsi informatorji so na svojih potovanjih obiskovali tudi manj turistično obarvane kraje, saj kot sem že omenila, naj bi prav tam spoznali 'resnično' življenje ter navezali stike z domačini: *»Te backpackerji pa bl tko, podrobnosti, bl u stik z ljudmi pridejo, bl odročne kraje si ogledajo, neturistične, mal mn turistične.«*(Informator št. 2). Po mnenju informatorja neturistični prostor doživiš drugače, bolj intenzivno in 'pristno': *»Na turističnih področjih sem*

⁵⁸ 'Odročni' kraji so predvsem povezani s popotnikovo predstavo 'odročnosti'. Če določen kraj ni skladen s to predstavo, so popotniki velikokrat razočarani (prim. Sørensen, 1999: 93).

⁵⁹ Kot pravi informator, se jim ne da izogniti: *»Ja no, mislm, jz nisem lih tist pristaš, da grem, da grem u eno ful hudo turistično stvar. Samo je pa tko, če greš na Machu Picchu greš pač na Machu Picchu in to je znano po celem svetu in je kljub temu, da so pač turisti še zmeri super stvar.«*(informator št. 10)

se počutu leno, na neturističnih področjih sem mel pa tko eno voljo do ... rečmo ... tko ja ... ma ja na turističnih področjih je težko odmisli druge, da postavi sebe dejansko u ta prostor, kjer si. Na neturističnih pa si pač tm, kjer si, ne. Si pa lohk tut zamisliš, kako je mogoče blo.»(Informator št. 7).

Toda ker večina popotnikov uporablja iste vodnike⁶⁰, velikokrat naletijo na druge popotnike in ne na lokalno prebivalstvo. Vodniki jih sicer pripeljejo v prostore z malo množičnih turistov, a ker te vodnike večinoma uporabljajo tudi drugi popotniki, se tako znajdejo na istih točkah⁶¹, kjer se lahko spet najprej družijo med seboj, vendar to ni nujno: *»Lahko se takoj prepoznaš pa se morš družt, lahk se prepoznaš, pa se mogoče lih zato nočeš družt. Unga pač vidš, unga pozdravš, pa ga vidš itak vsak dan na cesti u Lublani. Pač ti je tko, a živjo, mi smo tut, kje ste, kaj ste, a, ajde čao, ne.»(Informator št. 1).*

Toda če je bila včasih navzočnost drugih turistov moteča, pa večine informatorjev ostali popotniki niso motili: *»Tko no, turizma, množičnga turizma sigurn [se je izogibal]. Tko, backpackerji so mi pa kul, tko, mislm, tko najde se folk med njimi, k so ti u bistvu kul. Če prov na momente mi je čist sedl bit sam.»(Informator št. 7).* Le ena informatorka je izpostavila, da si je tu in tam želela, da drugih popotnikov ne bi bilo: *»To ja, pa u bistvu, da dožviš, da dožviš državo al deželo res tko, kokr je, no. Pač nedotaknjeno. Sam u bistvu pa, po drugi strani pač, če je pa velik backpackerjev, pa pač tko je. Je pa u bistvu tut to del potvanja in tko. Morš vidt tut to in doživet.»(Informator št. 4).*

Po eni strani tako popotniki iščejo neturistične kraje, a nekateri kljub temu ne popolnoma 'nepokvarjene' s turizmom: *»Ja, običajno, sam ni pa tist, da bi bil nek tak samotar, da bi pa hodu na tiste najbl oddaljene, na take najbl samotne konce. Nek ta prav povprečje probam najdt.»(Informator št. 9).* Tam, kjer ni nobenega drugega popotnika⁶², se človek lahko hitro počuti osamljenega: *»Ker če se pa res sam počutš tm u eni državi na drugem koncu sveta, je pa res grozn.»(Informator št. 1).* Tam, kjer ni drugih popotnikov, je človek sam: *»Na Kitajskem, tm nekje, nč, nobenih turistov, pa to, čist sama tko, pa sami domačini.»(Informator št. 8).*

In čeprav po eni strani popotniki iščejo stike z domačini in jih zanima vsakdanje življenje, pa se lahko krajih, kjer ni nikakršne turistične infrastrukture, začnejo dolgočasiti: *»Sej so bli guesthousi neki, ampak nč tko, a veš, da bi se kej dogajal, čist zamorjena scena, tm*

⁶⁰ Popotniki se večinoma odpravljajo na iste poti in si ogledujejo iste kraje. V številnih državah obstajajo popularne poti čez vso državo (t. i. 'overland routes' (Sørensen)). Nekateri kraji pa so znani prav zaradi obiska popotnikov, na primer Ko Pha-Ngan, otok, kjer je tradicionalno praznovanje ob polni luni (full moon party).

⁶¹ Pogosto se isti popotniki srečujejo na različnih delih določenega kontinenta (npr. v različnih deželah Južne Amerike, Srednje Amerike itn.).

⁶² Nobenega, ki bi govoril isti jezik ali imel podoben življenjski stil (prim. Binder, 2002: 5).

sva pršla, tm k nč nimaš kej za vidt, ne, k ni nč, se pol še hitr počutš, kaj pa vem, slabo, a ne.» (*Informator št. 8*). Toda obisk neturističnega kraja predstavlja pomembno značilnost popotniške kulture in popotnikove izkušnje, zato ima večkrat v popotniški zgodbi osrednje mesto.

7.1. ISKANJE AVTENTIČNEGA PROSTORA

Eksotičnost in avtentičnost kraja sta predvsem povezani z odsotnostjo turistične industrije. Popotniška pričakovanja velikokrat niso uresničena predvsem zaradi navzočnosti turistov: *»U tem mestu se mi je zdel tko preveč turistično, pa tuki moja pričakovanja niso bla izpolnjena.*» (*Informator št. 3*). Takrat so mesto, država ali ljudje označeni kot *»turistično pokvarjeni.*» (*Informator št. 9*).

Z iskanjem 'alternativnih turistov' po primitivnem in oddaljenem, avtentičnem in nepokvarjenem se ustvari možnost za prikrito 'nameščanje avtentičnosti' (prim. Cohen, 1989: 31). 'Nameščanje avtentičnosti'⁶³ je MacCannellov koncept, po katerem je turizem moderni fenomen, v katerem turisti zaradi odtujenega in neavtentičnega življenja doma na potovanjih iščejo avtentično izkušnjo.⁶⁴ Pri iskanju resničnega življenja domačinov naj bi bili vedno obsojeni na neuspeh, saj je tudi tisto, kar se kaže kot 'resnično', zopet le predstava, ki temelji na strukturi realnosti.⁶⁵ Oblikoval naj bi se turistični prostor, iz katerega ni izhoda (prim. MacCannell, 1989: 95).

Cohen se v zvezi s tem ne strinja popolnoma z MacCannellom, saj po eni strani vsi turisti na svojih potovanjih ne iščejo avtentičnosti, po drugi strani pa naj bi raziskovalcem (explorerjem) in potepuhom (drifterjem) z izogibanjem turističnih točk in z iskanjem stika z lokalnimi ljudmi uspelo iti preko nameščenega turističnega prostora in pridobiti 'avtentično izkušnjo' (v MacCannellovem smislu). Vendar pa naj bi prav to iskanje avtentičnosti povzročilo bolj prikrito obliko 'nameščanja avtentičnosti'. To je mogoče ravno zato, ker popotniki verjamejo, da bodo v alternativnem turizmu odkrili avtentičnost, ki je ne morejo najti v množičnem turizmu (prim. Cohen, 1989: 57).

Cohen pri svojem preučevanju razvoja popotniškega turizma na Tajskem, kjer se je

⁶³ 'Staged authenticity' (ang.). Prevod: Weber, 1997.

⁶⁴ Bolj ko prihaja v stik z Drugim, bolj je zadovoljiva izkušnja. *»At the limit, this makes anthropology the ultimate form of tourism.*» (Van den Berghe, 1994: 8).

⁶⁵ Nameščanje avtentičnosti turističnih predstav pa lahko postane tudi avtentični oder kulturne oživitve (prim. Van den Berghe, 1994: 17).

'alternativni turizem' razvijal predvsem z obiskovanjem gorskih plemen, ugotavlja, da »'nameščanje avtentičnosti' v tem primeru in v nasprotju z množičnim turizmom ni potekalo s preoblikovanjem prostora kot takega, ampak s pomočjo nameščene prezentacije podobe plemen (poudarjanje določenih karakteristik, pretiravanje) in zamolčanje podatkov o transformacijah, ki so se plemenom že dogodile«⁶⁶ (Weber, 1997: 117). Takšno nameščanje ima namen prepričati turiste, ki iščejo avtentičnost (torej tudi popotnike), da so prostori, ki jih bodo obiskali, res tako 'primitivni' in 'oddaljeni', kot pričakujejo in želijo, saj so kritični do vsega, kar je videti 'turistično' in 'pokvarjeno' (prim. Cohen, 1989: 36).

Že v sedemdesetih letih so male turistične agencije z organiziranimi trekingi popotnikom ponujale 'avtentičnost', 'primitivnost', 'eksotičnost', 'brezčasnost', 'nepokvarjenost' ipd. Popotniki so agencije z veseljem sprejemali (in jih še vedno), saj jih »večina ni bila pripravljena za samostojno potovanje skozi džunglo ali 'resnično' življenje s plemeni.« (Weber, 1997: 118). Kljub 'nameščanju avtentičnosti' je »džungla še vedno realen prostor, rafting in jahanje slonov, način potovanja in plemensko življenje 'radikalna različnost'« (Weber, 1997: 118). Čeprav je odkrivanje 'neodkritega' del sodobne splošne usmeritve, popotniška izkušnja zaradi tega ni nična. Velikokrat je prav izkušnja sama največjega pomena, ki jo ne zmoti 'neavtentičnost' prostora: » *Sej je bil turističen pa vse, sam je blo pa res, ne bi zamenala teh izkušn k sm jih mela tm.*« (Informator št. 1).

⁶⁶ V 70 letih so plemena zaradi ekonomskih, političnih in kulturnih vplivov preoblikovala svoj t. i. 'tradicionalni' način življenja. Turizem (tudi treking, torej tudi alternativni turizem) je imel velik vpliv na to preoblikovanje. A vendar te spremembe niso bile opazne za trekerje, saj jim je bilo treba še vedno dajati vtis 'primitivnega in oddaljenega' (prim. Cohen, 1989: 38).

8. ISKANJE DOMAČINA OZIROMA STIK Z DRUGIM

Spoznavanje domačinov je v popotniški kulturi torej izredno pomembno, saj, kadar se uresniči, daje občutek avanture: *»Tko pač, če ga z nimi zažuraš, se ti zdi, se mi zdi, da se ti podvoji veselje. Na ta način ... počutš se, da si več dožvel.«*(Informator št. 1).

Izmed desetih informatorjev jih je šest poudarilo, da so se družili predvsem z domačini ali pa tako z domačini kot s popotniki, medtem ko so drugi izpostavili, da *»z domačini maš tko al tko dost redko ful neki kontakta.«*(Informator št. 10). Kot je povedal informator, ki je potoval v Srednji Ameriki in na Tajskem, je jezik velikokrat ovira za komunikacijo in stik z domačini. Po mnenju nekaterih informatorjev *»ne morš u dveh dneh ne vem kakšn prjatu ratat«*(informator št. 2) in so zato velikokrat navezovali bolj bežne stike: *»Pač govoru si mal.«*(Informator št. 10). Ti bežni stiki se navežejo *»zvečer, k greš na kšno pijačo pa se kej zapričaš s kšnimi«*(informator št. 10), lahko te kar sami od sebe nagovorijo na cesti ali pa jih ti nagovoriš, ko kaj iščeš. Vsekakor je zaradi nenehnega premikanja težje navezati dolgotrajnejše stike, a vendar je po drugi strani za popotnika velikokrat pomembna intenzivnost in ne le dolgotrajnost stika: *»Tko se mi zdi, da smo res vzpostavlj en tak odnos, kt da smo bli že frendi u enem momentu.«*(Informator št. 1).

Dolgotrajnejše in tudi intenzivne stike je torej težje navezati, kadar pa se vzpostavi takšen odnos, takrat takšen odnos tako kot obisk neturističnega kraja v predstavitvi potovanja zavzame pomembno mesto. Kot pravi Anderskova je druženje z lokalnim prebivalstvom pomembna značilnost popotniške kulture, toda resnična interakcija naj bi bila manjša, kot to popotniki radi poudarjajo. Te izkušnje naj bi popotniki poudarjali in cenili, ker so po navadi zelo redke, poleg tega pa jim popotniki pripisujejo višji status (prim. Anderskov, 2002: 25). Predvsem pa so takšni stiki izjemno pomembni za popotnika: *»Ampak u glavnem smo pa bl spoznavale, se mi zdi, domačine. Al sem pa tut jz doživlala na tak način, da sem si zdey u glavi dala, kokr da smo res, pa sploh nismo. Ker mi je to pač več pomenl.«*(Informator št. 1).

Stik z domačini je po mnenju popotnikov tudi nekaj, kar je turistom onemogočeno. *»K turist si le tm u unmu hotelu notr, zaprt, si u stiku s svojimi ljudmi, ne, nisi tok z domačini. Lih to je slabša stran tega organiziranga turizma.«*(Informator št. 2). Kot je povedal fant, ki je potoval po Južni Ameriki, prve tri tedne, ko je potoval v skupini, niso navezovali nobenih stikov (ne z domačini in ne s popotniki).

Konstrukcija avtentičnosti se po Desforgesu ustvari že z razlikovanjem med turisti in popotniki, saj so turisti ljudje, ki gredo na počitnice in nimajo stika s 'pravimi' domačini. »Do

individualnih izkušenj prostora imajo dostop le 'popotniki', v nasprotju s 'kolektivnimi' izkušnjami skupinskih 'turistov', ki jih podpira turistična industrija.« (Desforges, 1998: 183).

Medtem ko naj bi med turisti in domačini prevladoval bolj neoseben odnos, saj turisti prinašajo denar, pa se med popotniki in domačini lahko ustvari veliko bolj osebni stik: »*Neki druga je pa, k ti uzpostavš en stik, pa k te en objame, k dejansko greš, k vidš, da mu neki pomenš, pa se nasmeje, k te vid naslednjič na cesti, pa če to ni neki najlepšga, po pa tut ne vem, kaj je.*« (Informator št. 1). A na tem mestu mogoče ni pomembna primerjava odnosa s turisti, temveč je ključnega pomena predvsem osebna izkušnja in občutek, da se je vzpostavilo prijateljstvo, kar je »*itak največ, kar lahko dobiš, se mi zdi. Najbl pomembn.*« (Informator št. 1).

Tudi po Binderjevi je stika z domačini manj, kot o tem govorijo popotniki. 'Izkušnja Drugega' se odvija predvsem okoli popotniške infrastrukture. Stiki z drugimi popotniki ali domačini se odvijajo torej znotraj te infrastrukture, ki jo oskrbuje turistična industrija in tudi sami popotniki. Popotniki torej aktivno sodelujejo pri oblikovanju popotniške infrastrukture in skupaj z bivšimi popotniki, ki so se nekje ustalili in postali učitelji potapljanja ali lastniki lokala, oblikujejo poseben družbeni prostor za popotnike. Na prvi pogled ta prostor izraža predstavo zahodnega sveta o potovanju v oddaljene kraje, ki so na isti način reproducirani po vsem svetu, ne glede na lokalne življenjske stile. Po drugi strani pa prav zaradi aktivnega sodelovanja popotnikov pri oblikovanju infrastrukture tega prostora popotniki izkusijo svoja potovanja kot močno srečanje z 'Drugim' (prim. Binder, 2002: 6).

Po Cohenu stiki z domačini temeljijo predvsem na opazovanju 'avtentičnega' življenja 'nepokvarjenih' domačinov.⁶⁷ Domačini naj bi bili simbol avtentičnosti, njihov način življenja pa 'naravni', v nasprotju z modernim življenjem. Cohen pravi, da popotniki na svojih izletih opazujejo 'avtentično' življenje 'nepokvarjenih' plemen ter 'naravni' način življenja kot nasprotje modernosti. Na svojih potovanjih naj bi bili bolj zaposleni z 'muzealizacijo' načinov življenja (po Binder, 2004: 97, Cohen, 1989).

Van den Berghe iskanje Drugega označi za etnični turizem, pri čemer turist išče etnično eksotičnost, avtentičnost ter pristnost. Turist hoče videti 'nepokvarjenega domačina' in tako domačin postane spektakel, objekt turističnega zanimanja.⁶⁸

⁶⁷ Iskanje avtentičnosti je paradokсно, saj gre za 'Heisenbergov efekt', pri katerem opazovalec vpliva na opazovanega. Tako je samo iskanje avtentičnosti nenehno ogroženo zaradi interakcije med domačinom in popotnikom (prim. Van den Berghe, 1994: 17).

⁶⁸ Van den Berghe ga imenuje 'touree'. Predvsem naj bi to bili ljudje četrtega dela sveta, ljudje iz marginalnih skupnosti držav prvega, drugega in tretjega sveta. Z izolacijo in revnim življenjem na obrobju držav postanejo objekt iskanja eksotičnega. Tako tudi revščina, če je dovolj barvita, postane turistični spektakel (prim. Van den Berghe, 1994: 10).

Hutnyk kritizira vedenje popotnikov, ki si na eni strani prizadevajo, da bi bili zavedni, individualni in neodvisni 'antituristi', toda njihovo vedenje je pogosto zelo komercialno in kapitalistično usmerjeno, saj sledijo uveljavljenim potem. Sam uporablja izraz 'Banana-Pancake Trail'⁶⁹, s katerim označuje paradoks popotnikov, ki želijo biti individualni in neodvisni popotniki, a vendar sledijo uveljavljeni poti in postanejo na nek način paketni turisti (prim. Binder, 2002a: 2).

Nekateri avtorji zaradi nenaravnosti, umetnosti 'popotniških krajin' radi dekonstruirajo alternativni turizem (npr. Hutnyk). Čeprav je pomembno dekonstruirati kapitalistično strukturo v ozadju popotniške infrastrukture, pa ne smemo pozabiti na osebno izkušnjo. Ali ni vsakodnevna 'drugačnost' izkušena v vsakem primeru, tudi če gre le za različne začimbe v hamburgerju? Kaj je merilo 'drugačnosti'? Kolikšna razlika je nujna za oblikovanje 'Drugega'? (prim. Binder, 2002a : 9).

Zavedati se moramo, da je za popotnika najpomembnejša osebna izkušnja. Ljudje, ki jih spozna (ne glede na to, ali so to domačini ali popotniki), in odnosi, ki jih z njimi naveže, so nekaj osebnega in neponovljivega. Čeprav torej potovanje mogoče ni vedno stik z 'Drugim', je kljub temu nekaj, kar za vedno ostane v spominu. Leta 2003, ko sem se vrnila s potovanja po Franciji in Španiji, sem zapisala: *»Ne, nisem potovala v tropske kraje ali dežele na drugem koncu sveta; nisem odkrivala še 'ne dobro raziskanih plemen', nisem pobegnila daleč od zahodnega, kapitalističnega sveta, ki ga vsi tako radi danes kritiziramo. Ne, pravzaprav sem šla v njegovo osrčje. Pa vendar sedaj, ko sem se vrnila domov, se mi zdi, da sem bila daleč. Ni bila fizična oddaljenost od doma tista, ki je bila pomembna. Bili so ljudje, ki sem jih spoznala, odnosi, ki sem jih z njimi vzpostavila.«*

8.1. KAKŠEN JE DRUGI?

Iskanje in spoznavanje 'Drugega' je za popotnike izredno pomembno. Ker naj bi bil 'Drugi' čim dlje od doma ter čim bolj drugačen (prostorska razdalja ter kulturna drugačnost sta

⁶⁹ Ta izraz naj bi nastal zaradi prehrane popotnikov, saj naj bi ti ne glede na državo oziroma pokrajino, vedno jedli bananine palačinke (prim. Binder, 2002a: 2).

⁷⁰ Zanimiva je opazka informatorke, ki je potovala po Novi Zelandiji, da se zdi Slovenija Novozelancem eksotična država.

očitno povezani)⁷⁰(prim. Binder 2002: 3), potovanje po Evropi⁷¹ po mnenju popotnikov ni pravo popotništvo. Kot pravi informator: »Potvt po Evropi je sigurno lažja varianta, verjetn, po eni strani je sigurno doživetje, ampak je verjetno tok bl intenzivn doživetje it nekam potvt, k je kultura čist druga. K novo kulturo spoznavaš, u Evropi je ne tok, sej smo si konc koncev kr podobni.«(Informator št. 9). Potovanje po Evropi je spoznavanje podobnega ali - kot omeni informator v članku Desforges - potovanje zunaj 'tretjega sveta' ni izkušnja 'Drugega' temveč istega (prim. Desforges 1998: 187). Podobno je izpostavil informator: »Če potuješ po Evropi, je vse dost podobno Sloveniji. Dol je pa pač ... vse dost drugač. Tko da to, pa tut ne vem, na mal drugačno mentaliteto ljudi se morš navadt.«(Informator št. 10). Ali kot pravi druga informatorka: »Evropa je eno, drugo je pa drugo.«(Informator št. 1). Evropa je del t. i. 'zahodnega sveta'⁷², ki ga spoznavamo že doma, zato je potovanje toliko bolj pomembno, ko se odpravimo iz Evrope oziroma daleč od t. i. 'zahodne civilizacije'⁷³. V diskurzu popotništva to postane razumljivo, saj, kot je bilo že omenjeno, popotniki večinoma prihajajo iz evropskih držav, Avstralije, Nove Zelandije in ZDA, torej iz držav t. i. 'zahodnega sveta' nasproti kateremu je postavljen 'preostali del sveta', ki je drugačen.

Desforges pri preučevanju popotniških reprezentacij 'Drugega' izhaja iz britanskega kolonializma 19. stoletja. Kot piše že Said, so zahodni kolonialni projekti temeljili na moči definiranja 'Drugega' kot drugačnega. Zahodne reprezentacije tako temeljijo na predstavi 'tretjega sveta' kot 'Drugega' in drugačnega od sebe ter na predpostavki, da so lahko te razlike razumljene in opisane v okviru zahodne objektivnosti (prim. Desforges 1998: 176). Predstave Drugega postanejo pravzaprav predstave Zahoda in povedo več o evropski fantaziji kot o resnični lokaciji (prim. Binder 2001: 2,10). Potovanje oblikuje Drugega kot znanje in izkušnjo, ki ju lahko pridobimo, hkrati oblikuje predstavo sveta kot niza krajev, ki jih lahko 'zberemo' ('collect'). Reprezentacije mladega popotnika imajo moč 'oblikovanja kulture in narave' po svoji predstavi. Mladi popotniki tako v naraciji popotništva svet reprezentirajo kot vrsto razlik, ki jih s potovanjem lahko spoznajo in izkusijo. Želja po Drugem je vpeta v

⁷¹ To velja predvsem za evropske popotnike.

⁷² Tu bi bilo zanimivo ugotoviti, ali popotniki (tako evropski, mogoče pa še bolj neevropski), ki potujejo po Evropi vidijo razliko med potovanjem v države zahodne Evrope, ter v države bivšega socialističnega režima. Med popotniki, ki sem jih intervjuvala, se te razlike niso izpostavile, saj temu tudi nisem namenjala pozornosti, v pogovorih pa se mi večkrat zdi, da ima potovanje po teh deželah pridih divjega in nevarnega. A vendar je to le moje osebno mnenje.

⁷³ Tako tudi potovanje v ZDA, Avstralijo, Novo Zelandijo, čeprav je zunaj Evrope in zato višje vrednoteno kot potovanje po Evropi, pa kljub temu ne predstavlja 'divjine' in eksotičnosti držav tretjega sveta.

naracijo osebnega razvoja, saj potovanje utrjuje zaupanje v samega sebe. S potovanjem se izoblikuje tako identiteta Drugega kot lastna identiteta (prim. Deforges, 1998: 191).

Problem, ki ga izpostavi Binderjeva, ni »v 'resničnem' ali 'neresničnem' Drugem, temveč v zanemarjanju transkulturne in transnacionalne 'istosti' ter vnašanje te istosti v stereotipne turistične reprezentacije 'nepokvarjenega', gostoljubnega, prijaznega domačina.« (prim. Binder, 2002: 5). Ali kot pravi informator: *»Da vidš, da u osnovi je vse zlo podobn povsod.«* (Informator št. 7).

8.2. PREDSTAVE POPOTNIKOV PRED POTOVANJEM

Popotniki naj bi imeli že pred potovanjem pričakovanja in znanje o tem, kakšno je 'avtentično' življenje ter kakšni so 'resnični' ljudje po svetu (prim. Binder, 2001: 1), saj se potovanje ne začne s krajem samim temveč z zgodbo, sliko, brošuro, dokumentarnim filmom (prim. MacCannell, 2001: 383).⁷⁴ Začetek potovanja torej ni prihod v tujo deželo, temveč predstava ali sanje o samem sebi na poti proti izbranemu cilju. Popotniki največkrat pričakujejo 'eksotično' in 'divjo' deželo, kjer ljudje živijo 'pristno', 'nemoderno' življenje: *»Ja, u bistvu [sem si predstavljal] mn civiliziran, hm, čeprou recimo ... čeprou smo ble na ful odročnih krajih, pa res vidle svašta tko, ... ampak ja, sem si še bl tko divje predstavlala.«* (Informator št. 4). Vendar pa se predstave o 'neciviliziranosti' oddaljene države s prihodom lahko porušijo: *»Ja, ful sm mislila, da bo bl ... da ne bo tok moderno. Predvsem me je presenetl to, da je internet na vsakem koncu, pa tko bl sem misnla, da bo več komplikacij ... mesta, velka mesta so bla tko kokr če bi pršu v eno velko mesto v Evropi. Nč drgač, sam da drugačni ludje po cesti hodjo in to je to. Pa pač seveda mal drugačen način življenja, ne.«* (Informator št. 1). Popotniki tako naletijo na življenje, ki ga niso pričakovali in je podobno temu doma (tehnologija, glasba, hrana): *»Zarad tega, kr smo me misnle, da bomo pršle u eno državo, k bomo mogl klicart domov in k itak ne bo nobene banke, kjer bomo lahko zamenal. No, po smo pa na internetu visele, pa u diskače hodile z evropsko muzko, pa plus še banko so mel na vsakem koraku.«* (Informator št. 1).

Popotniki so torej presenečeni, če v 'eksotični državi tretjega sveta' odkrijejo 'modernost' in podobnost s svojim svetom, saj to ni eksotičnost, ki so jo prišli opazovat (prim. Binder, 2001: 1). Ta 'modernost' pa je včasih prav dobrodošla, saj je *»čist fajn, da se mau*

⁷⁴ Te slike in zgodbe večkrat vplivajo na izibro cilja potovanja, kot na primer pravi informator: *»Sva pa državo čist tko zbrala, k sm jz enkrat gledu ta Lonely Planet po televiziji.«* (Informator št. 9).

odmoriš, mau greš žurat«(*informator št. 1*), po drugi strani pa lahko še vedno zbežiš v kraje, ki ostajajo »*tradicionalni*«(*informator št. 1*). Po eni strani popotnikov tako ne moti, da se globalizacija dotakne prostorov v obliki poceni letalskih kart, pogostih letov, medmrežja oziroma interneta itd. Vendar pa to niso predstave oziroma vtisi, ki jih želijo prinesiti domov (prim. Binder, 2001: 3), zato lahko te predstave iščejo v oddaljeni 'periferiji'⁷⁵ (prim. Sørensen, 1999). Če se je torej večjih mest dotaknila modernizacija, pa lahko v 'periferiji' popotniki odkrivajo 'pristnost' in 'nedotaknjenost' lokalnega prebivalstva.⁷⁶ V zahodnem svetu še vedno prevladuje predstava (kar zgovorno kažejo razne brošure, katalogi, kartice itn.) o nespremenljivih ljudeh, ki živijo v nespremenjenem načinu življenja in nespremenjeni deželi (prim. Binder, 2001: 2). Gre za predstavo o ljudeh, ki živijo v 'naravnem' stanju, kjer se je čas ustavil in jih nista pokvarili 'moderna' mislenost in tehnologija zahodnega sveta.

Po drugi strani pa takšno 'poveličevanje naravnega stanja ljudi' spremlja strah pred revščino in korupcijo, ki naj bi po navadi vladali v teh deželah. Čeprav so to po eni strani dežele, v katerih lahko odkrijemo 'nedotaknjene' kotičke, pa se danes vsi zavedajo, da se je 'modernizacija' dotaknila vseh koncev sveta - dežel tretjega sveta predvsem v obliki revščine. Zato je pred potovanjem v te dežele vedno prvo opozorilo (od ustnih informacij do knjižnih vodnikov, ki imajo posebno podpoglavje, v katerem opozarjajo na nevarnost dežele,) paziti na svoje stvari, saj te tam vsi hočejo okrasti in opehariti. Kot pravi informator, zanje »*ti si hodeča denarnica*.«(*Informator št. 9*). Toda ta začetni strah pred potovanjem, ki se prve dni kaže v tem, da se ne upaš premakniti več kot nekaj kilometrov okoli hotela,⁷⁷ kmalu izgine. Že po nekaj dneh so se vsi informatorji gibali po državi brez večjega strahu. Tu ima pomembno vlogo popotniška kultura oz. 'popotniška krajina', ki popotnikom daje občutek varnosti in zmanjša napetost ter šok ob srečanju z novim (prim. Binder, 2002).

Zanimiva je misel Moutafija, da je okvir spoznavanja Drugega že vnaprej postavljen: »Razumevanje drugačnosti (otherness) ni bilo posledica potovanja, temveč je potovanje predpostavljalo že vnaprej konstruirano predstavo Drugega.« (Moutafi, 2000: 207) Avtorjeva teza se tu sicer nanaša na viktorijanska potovanja ter začetke antropološke vede, kljub temu pa

⁷⁵ Koncept 'periferija' Sørensen uporablja za posebej privlačne destinacije popotnikov, ki jih le ti vidijo kot 'eksotične', 'nepokvarjene' ipd. Ob tem poudari, da periferija ne pomeni nujno 'nerazvitosti'. Periferije ne določajo objektivni kriteriji nekega področja, temveč subjektivna percepcija popotnika, torej njegova predstava o periferiji (prim. Sørensen, 1999: 23).

⁷⁶ Čeprav navzočnost popotnikov v teh krajih pravzaprav spodbuja in podpira turistično industrijo, ki so ji želeli ubežati (prim. Sørensen, 1999: 11).

⁷⁷ Spominjam se, ko sem leta 2002 s prijateljicama prispela v perujsko glavno mesto Limo, smo si prve dni ogledovale predvsem znamenitosti okoli našega mladinskega hotela. Po šestih tednih, ko smo se vrnile v Limo, smo si ogledovale predele na drugem koncu mesta ter se vračale v hotel ob štirih zjutraj, brez strahu.

se lahko vprašamo, koliko velja to še danes in za koga. Samo za turiste? Ali tudi za popotnike? Kaj pa za antropologe?

8.3. VPLIV KNJIŽNIH VODNIKOV NA OBLIKOVANJE POPOTNIŠKIH PREDSTAV

Pri oblikovanju popotniških in nasploh turističnih predstav imajo pomembno vlogo knjižni vodniki, ki so »le en del raznolikega sistema reprezentacij znotraj turističnega medija in popularne kulture.« (West: 11) Že v 19. stoletju s prvimi angleškimi vodiči, so le ti usmerjali turista oziroma njegovo zanimanje k ogledu posameznih krajev ter mu svetovali, kaj mora videti in tudi kako videti. Vodniki približajo tuje okolje turistu ne le s posredovanjem informacij, temveč tudi s sklicevanjem na vnaprej ustvarjene kulturne norme (prim. Palmowski, 2002: 111). Turistična industrija z vodniki, brošurami, fotografijami ipd. močno vpliva na predstave turistov o 'nedotaknjeni deželi' oziroma o 'eksotičnem Drugem' (prim. Nash, 2001: 72).

Kot raziskuje West, predstave o avstralskih domorodcih, ki se reproducirajo znotraj turističnega medija, prikazujejo, da 'resnični' avstralski Aborigini živijo v oddaljenih koncih puščavske Avstralije in ne v urbani družbi sedanjosti. Dominatni stereotip, kakršnega so pomagale konstruirati turistične razglednice, je 'primitivna' in 'brezčasna' panaboriginska kultura, ki je fizično in psihično povezana z zemljo in pri kateri so še zlasti poudarjeni tradicionalni vidiki aboriginskega življenja (prim. West: 11). V reklamiranju potovanj v dežele 'tretjega sveta', so 'domačini' predstavljeni kot ljudje v predzgodovinskem, primitivnem stanju, ki se jih družbene spremembe niso dotaknile. Ljudje v deželah 'tretjega sveta' naj bi pred razvojem turizma živeli v prvotnem stanju⁷⁸ (prim. Nash, 2001: 86).

V analizi vodiča Lonely Planet India⁷⁹ Deborah P. Bhattacharyya opozarja na vpliv, ki ga ima vodnik na vedenje popotnikov. Vodnik vpliva tako na popotnikovo percipijo dežele (poleg drugih dejavnikov, seveda, kot drugih turistov, domačinov itd.), prav tako pa vpliva tudi na odnos med popotnikom in domačinom. Vodnik vodi popotnika po neznanem terenu (Getting there, Facts for the visitor), usmerja ga v različna prenočišča in restavracije (Places

⁷⁸ 'Aboriginal state' (ang). Prevod: Barbara Vodopivec.

⁷⁹ Lonely Planet je najbolj pogosto uporabljan vodnik med popotniki. Po Sørensenju je postal simbol popotnikov in njihovih dejavnosti. Lonely Planet naj bi bil eden prvih vodnikov, ki je obravnaval področje držav t. i. tretjega sveta, zato je bil pomemben za odpiranje teh področij ljudem, ki se drugače ne bi odločili za potovanje v te dele sveta (prim. Sørensen, 1999: 68).

to Stay, Places to Eat) ter mu poreduje svet turističnih znamenitosti (prim. Bhattacharyya, 1997: 373). Ker je Lonely Planet India pisan v obliki 'enotnega glasu' in ne kot skupek različnih mnenj, mu prav to omogoči avtoritativno predstavitev Indije. Tako je Lonely Planet India predstavljen kot edina Indija, kot opis resničnosti in ne kot njena družbeno konstruirana reprezentacija (prim. Bhattacharyya, 1997: 376).

Z vključevanjem posameznih znamenitosti, ki so vredne turistične pozornosti, ter izključevanjem drugih, vodnik vzpostavlja razlikovanje med avtentičnim in neavtentičnim. Kot avtentične znamenitosti so prikazani naravni svet, zgodovinske znamenitosti ter deli družbenega življenja, ki so vredni turistične pozornosti – vse, kar naj bi bilo folklorno, etnično, barvito in tradicionalno. Iz vodnika so popolnoma izključeni vidiki vsakdanjega življenja, kar omogoča pogled na Orient kot spektakel (prim. Bhattacharyya, 1997: 387). V vodniku je zgodovina Indije predstavljena kot del slavne preteklosti, ki je popolnoma ločena od življenja danajšnjih Indijcev, kjer vladata revščina in politična korupcija. Po eni strani je Indija predstavljena kot beg iz modernosti, saj v njej odkrijemo veliko tradicionalnosti in etničnosti, po drugi strani pa je dežela razkrajajoče tradicije in neuspele modernizacije.

Z uporabo vodnika pa se zmanjša tudi popotnikova odvisnost od lokalnega prebivalstva. To mu omogoči tudi neko vrsto samozadostnosti in tako omeji stike med njim in domačini (prim. Bhattacharyya, 1997: 383). S pomočjo Lonely Planeta se oblikuje infrastruktura, ki omogoča potovanje in zmanjšuje napetost med spoznavanjem 'Drugega' ter občutkom udobnosti (prim. Binder, 2001: 5).

Domačini so v vodniku predstavljeni predvsem kot prijazni, ustrežljivi in učinkoviti ter pripravljeni popotniku ponuditi različne storitve. Ker turist za njihove storitve plačuje, naj bi med domačini in popotniki vladali neenakomerni odnosi moči.⁸⁰ Lonely Planet naj bi implicitno podpiral ta razmerja, saj legitimira turistovo zahtevo po določenem vedênju domačina, po drugi strani pa ne vrednoti turistovega vedênja. Vodnik popotnika ne oskrbuje s pravili vedênja,⁸¹ ki jih mora upoštevati v določeni kulturi, po drugi strani pa so lokalni prebivalci podvrženi vedenjskim pravilom, saj od njih pričakujejo, da bodo poskrbeli za potrebe turista.

Zanimiva je naracija različnih brošur, vodnikov, letakov itn. Cohen je s preučevanjem malih turističnih agencij na Tajskem, ki so se pojavile v 70. letih in so bile namenjene popotnikom, ki se niso želeli udeleževati množičnih turističnih izletov, prikazal, na kakšen način so agencije popotnikom obljubljale 'resnično' doživetje gorskih plemen. V svojih

⁸⁰ Zato Nash govori o turizmu tudi kot o imperializmu (Nash, 2001).

⁸¹ Razen v primeru, ko posvari ženske, da se morajo vesti tako, da ne izzivajo v seksualnem smislu.

brošurah so rade poudarjale 'avtentično' ali 'resnično' izkušnjo 'primitivnih', 'preprostih' plemen. Velikokrat je bilo omenjeno 'naravno' stanje plemen, ki živijo v 'harmoničnem' odnosu z naravo. Plemena so bila označena kot 'oddaljena', 'eksotična', 'brezčasna' in 'nepokvarjena'. Največkrat je v brošurah omenjen 'tradicionalni način življenja' (Cohen, 1989). Tudi dokumentarne oddaje pogosto uporabljajo takšen jezik, ko na primer govorijo o »potovanjih na konec sveta«⁸² ali o »periferijah sveta«.⁸³ (<http://www.zavod-voluntariat.si/>). Tako se že v vsakdanjem življenju, preko raznih oddaj, revij, knjig in brošur reproducirajo predstave o 'oddaljenem' in 'ekostičnem' Drugem.

⁸² Vikend, 5. 6. 2004, 26.

⁸³ Prvi izraz se nanaša na Machu Picchu v Peruju, periferija pa na Albanijo.

9. ZA ZAKLJUČEK

V nalogi poskušam pokazati, da se popotniki na pot ne odpravijo brez predstave o tem, kaj naj bi tam doživeli ali videli. Kot sem že omenila, se po MacCannellu potovanje začne s sliko dežele oziroma sliko ljudi, ki jih bo popotnik obiskal (prim. MacCannell, 2001: 383). Predstave se oblikujejo z različnimi vodniki, filmi, slikami in pripovedovanj drugih popotnikov, ki so večkrat opremljeni s pridevniki kot 'avtentično', 'eksotično', 'tradicionalno' ipd. Mediji 'avtentičnost' predstavljajo kot prostor, ki ga lahko odkrijemo in občudujemo ter seveda razumemo. Popotnik je tako že pred potovanjem opremljen s sliko 'avtentičnega življenja', vendar se ta slika na potovanju zaradi navzočnosti turistov večkrat spremeni oziroma skazi. 'Avtentičnost' je v popotniški percepciji povezana z odsotnostjo turizma oziroma z odsotnostjo kakršnih koli znakov t. i. zahodnega modernega sveta. Turist in množični turizem sta za popotnika del materialistične zahodne civilizacije, ki ji popotnik sicer pripada, vendar se ji kljub temu poskuša izogniti. V Drugem zato večkrat išče 'pristnost', ki naj bi jo človek zahodnega sveta izgubil. Zato se na svojih potovanjih popotnik poskuša izogibati turistov in turističnih točk, čeprav je seveda zaradi razširjenosti turistične industrije temu težko ubežati.

Popotnik je na svojem potovanju tudi sam del popotniške kulture, ki mu v drugem okolju daje občutek znanega in mu s tem omogoča srečavanje z novim in nepoznanim. V popotniško kulturo so vključeni predvsem mladi, heteroseksualni belci zahodnega sveta, mladi s podobnim živlenskimi slogom, glasbenim okusom ipd.. Takšna podobnost v neznanem kraju daje občutek domačnosti in blaži šok pri srečanju s tujim. Po drugi strani pa se tudi popotniki med seboj lahko dojemajo kot različni in drugačni, saj ima vsak izmed njih svojo kulturno in osebno ozadje.

Popotniki iščejo družbo drugih popotnikov, saj jim to daje občutek varnosti, poleg tega pa med njimi poteka izmenjava informacij. Vse to popotniku omogoča nadaljnje potovanje, poleg tega pa preko zgodb in informacij lahko ugotavlja kako napreduje kot popotnik. Šele v interakciji z drugimi popotniki se torej lahko začne oblikovati njegova popotniška identiteta, saj šele tako ugotovi, kako bi se lahko še bolj približal popotniškemu idealu ali kje se je od ideala najbolj odmaknil.

Z izmenjavo informacij ter popotniških zgodb se izoblikuje in reproducira ideal pravega popotnika in popotništva. Popotniška identiteta se oblikuje kot približevanje temu idealu, ideal pa se oblikuje po eni strani kot nasprotje turistu, ki je po mojem mnenju

predvsem zavestno postavljena meja, po drugi pa kot nasprotje domačinu; za zadnje se mi zdi, da se po navadi izoblikuje nevede. Popotnik se ne želi dojemati kot nasprotje domačinu temveč kot nekdo, ki mu je podoben, kot nekdo, ki želi domačin posnemati.

Popotniki iščejo družbo drugih popotnikov, turistov pa se raje izogibajo, saj lahko šele na neturističnih krajih pridejo v 'resnični' stik z domačini in doživijo 'avtentičnost', ki so jo prišli iskat. Spoznavanje domačinov in dežele je eden glavnih motivov za potovanje, a pogosto se izkaže, da so stiki z domačini pravzaprav zelo redki.

Pri preučevanju popotniške kulture je pomembno upoštevati razliko med idealom in prakso. Kot sem že omenila, je popotniška kultura kontradiktorna, saj popotniki o določenih značilnostih veliko več govorijo, kot pa jih v praksi doživijo (prim. Anderskov, 2002: 42). V nalogi sem torej izpostavila, kako se veliko značilnosti popotniške kulture reproducira z verbalnim diskurzom preko popotniških zgodb, vendar jih v praksi manj pogosto uresničujejo. Kot glavne značilnosti sem izpostavila linearno, fleksibilno ter neuhojeno pot, etiko nizkega proračuna, unikatno avanturo, kot najpomembnejšo značilnost sem izpostavila spoznavanje novih ljudi, predvsem domačinov. Čeprav se vse te značilnosti v praksi ne pojavljajo tako pogosto, kot se o njih govori, pa imajo v popotniških zgodbah pomembno vlogo. Znotraj popotniške kulture imajo velik pomen, hkrati pa so zelo pomembne tudi za osebni razvoj posameznika.

Potovanja pa nimajo pomena le za oblikovanje popotniške identitete, temveč so za posameznika pomembna tudi takrat, ko se vrne domov. Potovanje je izziv, je test popotnikove vzdržnosti in psihične sposobnosti. Po drugi strani potovanje širi obzorja, predstavlja nove ideje ter nas uči. Tako kot so bila Grand Tour potovanja v 18. stoletju povezana z izboljšanjem izobrazbe, tudi danes potovanje povezujemo z učenjem novega.

Popotniki radi poudarjajo, da potujejo zaradi spoznavanja novih krajev in ljudi ter zaradi pridobivanja novih znanj in izkušenj. Vendar pa je zanimivo opazovati, kako je popotnikom večkrat vseeno, kam potujejo. Ali je to Kolumbija ali Venezuela, lahko je npr. Vietnam ali Tajska, pomembno je predvsem, da dežela ni del t. i. zahodne civilizacije ter da ni 'turistično pokvarjena'. Ob tem se sprašujem, kje je meja med spoznavanjem novih krajev in željo po učenju ter hlastanjem po videti čim več v čim krajšem času. Koliko popotnikov izmed tistih, ki vsako leto v enem mesecu obišejo dve do tri različne države, še zna povedati, kje so sploh bili in kaj so videli?

Danes postaja popotništvo vedno bolj institucionalizirana oblika turizma, popotnike pa vedno bolj priznava tudi turistična industrija. Vendar se kljub temu še vedno poskušajo

razlikovati od množičnega turizma (West: 2). Kot sem poskušala pokazati v nalogi, je prav subjektivna percepcija potovanja izredno pomembna, saj šele ta omogoča boljše razumevanje tako razlike med turisti in popotniki kot tudi razumevanje popotnikov samih.

Pri preučevanju popotnikov so nekateri avtorji, na primer Hutnyk, (prim. Binder 2002a: 9) predvsem dekonstruirali popotniško kulturo kot umetno konstruiran prostor in njena protislovja prikazali kot nekaj negativnega. Vsekakor se mi zdi pomembno kritično analizirati popotniško kulturo, vendar menim, da nikakor ne smemo pozabiti na osebno izkušnjo in percepcijo popotnika ter pomen, ki ga ima potovanje za popotnika. V popotnikih ne vidim razvajenih mladih ljudi srednjega razreda, ki se prepričujejo in slepijo, da so pripadniki alternativnega turizma, v resnici pa so pravzaprav 'ovce', ki slepo hodijo po ustaljenih poteh (po Binder, 2002: 6, Hutnyk 1996). Strinjam se z Binderjevo, da popotniki aktivno sodelujejo pri oblikovanju popotniške kulture (prim. Binder, 2002: 6), poleg tega pa jim potovanje pomeni močno osebno izkušnjo, spoznavanje ljudi pa osebno bogastvo. Menim, da se večkrat tudi zavedajo, da se ideal popotništva od prakse razlikuje, prav zato so včasih na potovanju tudi razočarani. Poleg tega je West pri preučevanju popotnikov v Avstraliji odkrival tudi visoko stopnjo kulturne zavednosti in občutljivosti (prim. West: 12).

Po drugi strani pa večkrat ravno želja po razumevanju domačinov ter prepričanje, da je 'resničnega Drugega' mogoče najti in razumeti, nosita v sebi tudi nevarnost, da bi se oblikoval stereotipov o 'primitivnem' in revnem, toda srečnem 'domorodcu'. Hkrati se tako producira in reproducira ideja, da je ves svet mogoče razumeti v okvirih zahodne miselnosti. V neznanem okolju človek hitro pozabi na Saidove besede, da je Drugi vedno konstrukcija in ne nekaj objektivno danega, nekaj kar lahko vidimo, poslikamo in razložimo kot obstoječo realnost.

10. LITERATURA

1. Abram, Simone in Waldren, Jacqueline (1997): »Introduction: Tourists and Tourism-Identifying with People and Places«. V: Abram, Simone, Waldren, Jacqueline in Macleod, Donald V. L. (ur.): Tourists and Tourism: Identifying with People and Places. Oxford, New York, str. 1-13.
2. Anderskov, Christine (2002): »Backpacker Culture«. <http://www.geocities.com/udeifelten>. 3. 4. 2004.
3. Baskar, Bojan (2000): »The long way home«. Emzin, 3-4, str. 55-59.
4. Bhattacharyya, Deborah P. (1997): »Mediating India«. Annals of Tourism Research, 24, 2, str. 371-389.
5. Binder, Jana (2001): »Representing Reality? Backpackers Photographs and the Documentation of 'Otherness'«. Referat Hanoi, Vietnam. <http://www.culture.in-flux.de/docs/representing-reality.pdf>. 5. 4. 2004
6. Binder, Jana (2002): »The Whole Point of Backpacking«. http://www.culture.in-flux.de/docs/the_whole_point_of_backpacking.pdf. 6. 4. 2004
7. Binder, Jana (2002a): »The 'Banana-Pancake-Trail': Relations of Food and Travelling«. Referat, Singapore. http://www.culture.in-flux.de/docs/banana_pancake_trail.pdf. 6. 4. 2004
8. Binder, Jana (2004): »The Whole Point of Backpacking: Anthropological Perspectives on the Characteristics of Backpacking«. V: Richards, Greg in Wilson, Julie (ur.): The Global Nomad. Channel View Publications. Clevedon, Buffalo, Toronto, Sydney, 92-109.
9. Cohen, Erik (1985): »Tourism as Play«. Religion, 15, str. 291-304.
10. Cohen, Erik (1989): »Primitive and Remote«. Annals of Tourism Research, 16,1, str. 33-61.
11. Cohen, Erik (1995): »Contemporary tourism-trends and challenges«. V: Butler, R. in Pearce, D. (ur.): Change in tourism. Routledge, London, New York, str. 12-29.
12. Cooley, Aaron (1999): »Against commoditization: Backpacking culture«. <http://www4.ncsu.edu:8030/~twallace/Cooley.PDF>. 15. 4. 2004
13. Desforges, Luke (1998): »Checking out the Planet«. V: Skelton, T. in Valentine, G. (ur.): Cool Places: Geographies of Youth Cultures. Routledge, London, New York.
14. Galani-Moutafi, Vasiliki (2000): »The Self and The Other: Traveler, Ethnographer, Tourist«. Annals of Tourism Research, 27, 1, str. 203-224.
15. Garland, Alex (2000): Obala. Državna založba Slovenije, Ljubljana.

16. Hesse, Herman (1999): Popotovanje: zapiski. Cankarjeva založba, Ljubljana.
17. Loker-Murphy, Laurie and Pearce, Philip L. (1995): »Young Budget Travellers: Backpackers in Australia«. *Annals of Tourism Research*, 22, 4, str. 819-843.
18. MacCannell, Dean (1989): *The Tourist*. Schocken books, New York.
19. MacCannell, Dean (1992): *Empty Meeting Grounds: The Tourist Papers*. Routledge. London, New York.
20. MacCannell, Dean (2001): »Remarks on the Commodification of Cultures«. V: Smith, Valene L. and Brent, Maryann (ur.): *Hosts and Guests Revisited: Tourism Issues of the 21st Century*. Cognizant Communication Corporation, New York, Sydney, Tokyo, str. 381-390.
21. Macleod, Donald V. L. (1997): »'Alternative' Tourists on a Canary Island«. V: Abram, Simone, Waldren, Jaqueline in Macleod, Donald V. L. (ur.): *Tourists and Tourism: Identifying with People and Places*. Oxford, New York, str. 129-149.
22. Minh-ha, Trinh T. (1994): »Other than myself/my other self«. V: Robertson, George, Mash, Melinda, Tickner, Lisa, Bird, Jon, Curtis, Barry in Putnam, Tim (ur.): *Travellers' tales: Narratives of home and displacement*. Routledge, London, str. 9-29.
23. Murphy, Laurie (2001): »Exploring Social Interactions of Backpackers«. *Annals of Tourism Research*, 28, 1, str. 50-67.
25. Nash, Dennison (2001): *Anthropology of Tourism*. Pergamon, Oxford.
26. Palmowski, Jan (2002): »Travels with Baedeker«. V: Koshar, Rudy (ur.): *Histories of leisure*. Berg, Oxford, New York.
27. Philips, Brock (1998): »On the Road: Backpackers in Quepos«. <http://www4.ncsu.edu:8030/~twallace/Philips>. Pdf. 20. 4. 2004.
28. Riley, Pamela J.(1988): »Road Culture of International Long-Term Budget Travelers«. *Annals of Tourism Research*, 15, str. 313-328.
29. Said, Edward W. (1996): *Orientalizem*. ISH-Fakulteta za podiplomski humanistični študij, Ljubljana.
30. Sørensen, Anders (1999): » Travellers in the periphery«. <http://www.crt.dk/Pdf/Rep/0066.pdf>. Unit of Tourism, Research Center of Bornholm, Denmark. 2. 5. 2004.
31. Smith, Valene L., ur. (1989): *Hosts and Guests: The Anthropology of Tourism*, second edition. University of Pennsylvania Press, Philadelphia.

32. Smith, V. L. and Eadington W., ur. (1992): *Tourism Alternatives: Potentials and Problems in the Development of Tourism*. University of Pennsylvania Press, Philadelphia.
33. Teas, Jane (1988): »'I'm Studying Monkeys; What Do You Do?'-Youth and Travelers in Nepal«. V: Marcia Inhorn Millar (ur.): *The Kroeber Anthropological Society Papers*. Nos. 67-68. University of California, Berkley, str. 35-41.
34. Uriely, Natan (2002): »Backpacking Experiences«. *Annals of Tourism Research*, 29, 2, str. 520-538.
35. Van den Berghe, Pierre L. (1994): *The quest for the Other*. University of Washington Press, Seattle, London.
36. Vodopivec, Nina (2003): *Metodologija antropološkega preučevanja*. Seminarska naloga, 2003, mentorica: dr. Irena Šumi, ISH, Ljubljana.
37. Vuković, Adela (2002): *Motiv potovanja: psihološka preobrazba in oblikovanje osebne identitete*. Diplomsko delo, mentorica: Marina Lukšič-Hacin. FDV, Ljubljana.
38. Weber, Irena (1987): *Turizem kot družbeni fenomen*. Diplomaska naloga, mentorica: Mirjana Ule. FSPN, Ljubljana.
39. Weber, Irena (1995): »Notes from a mobile field«. *Anthropological Notebooks*, 1, 1, str. 93-101.
40. Weber, Irena (1997): *Kultura potepanja*. Mladinska knjiga, Ljubljana.
41. Weber, Irena (2000): »Domotožje imajo ljudje, ki radi trpijo«. Intervju z Gianno (Danev) Djaba. *Emzin*, 3-4.
42. West, Brad (ed): »Down the Road: Exploring Backpackers and Independent Travel«. V tisku.

Informatorji:

1. Informator št. 1: dekle, stara 23 let, ki je z dvema prijateljicama mesec in pol potovala po Peruju.
2. Informator št. 2: dekle, stara 25 let, potovala je mesec in pol po Urugvaju, Paragvaju in Argentini s prijateljico Argentinko ter tri mesece s fantom po Indiji in Šrilanki.
3. Informator št. 3: dekle, stara 29 let, potovala je dva meseca po Gani in Burkini Faso ter tri mesece po Mehiki in Gvatemali.
4. Informator št. 4: dekle, stara 24 let, potovala je mesec in pol z dvema prijateljicama po Peruju.
5. Informator št. 5: dekle, stara 24 let, potovala je dva meseca s fantom po Novi Zelandiji.
6. Informator št. 6: fant, star 25 let, pol leta je s svojim dekletom potoval po Srednji Ameriki.
7. Informator št. 7: fant, star 25 let, dva meseca je sam potoval po Turčiji, Grčiji in Siriji.

8. Informator št. 8: fant, star 26 let, potoval je osem mesecev od Kitajske, Tajske, Vietnama, Malezije preko Avstralije in Nove Zelandije v ZDA.
9. Informator št. 9: fant, star 29 let, prvič je potoval po Mehiki, naslednjič po Nikaragvi in Kostariki, nazadnje pa je potoval na Tajskem.
10. Informator št. 10: fant, star 25 let, mesec in pol je potoval po Južni Ameriki (Peru, Bolivija, Čile Argentina), prve tri tedne v skupini mladih, preostale tri tedne sam z dvema prijateljicama.

